

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXXXVI

Нови Сад, март 2014

Књига 74

Број 3

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

Др Иван Јоксић

Тешка крађа у старом
и средњем веку / 155

Данијела Тошић

Злостављање на раду– Законска
регулатива и осврт
на злостављање жена / 170

РАСПРАВЕ

Марта Вујисић

Насиље у породици
над малолетницима / 186

Ана Кекез

Поступак медијације у случајевима
међународне грађанскоправне
отмице деце / 202

ПРИКАЗИ

Петар Лука Баришић

Др Маја Станивуковић:
МЕЂУНАРОДНА АРБИТРАЖА
са одабраним њрилозима / 211

ПРАВНИ АФОРИЗМИ

Мирослав Здјелар

Правни афоризми / 219

САОПШТЕЊА

Са седнице Управног одбора Адвокатске коморе Војводине / 220

*Указом Председништва СФРЈ бр. 64 од 12. јула 1988,
поводом 60-годишњице излажења,
„ГЛАСНИК” Адвокатске коморе Војводине
о д л и к о в а н ј е
Орденом заслуга за народ са сребрном звездом.*

CONTENTS

ARTICLES

- Ivan Joksić Ph. D.** Severe Theft in the Ancient and Medieval
Century / 155
- Danijela Tošić** Abuse at Work – Legal Regulation and
Review of the Abuse of Women / 170

DISCUSSIONS

- Marta Vujisić** Domestic Violence against Minors / 186
- Ana Kekez** The Procedure of Mediation in the Cases
of International Civil Law Child
Abduction / 202

REVIEWS

- Petar Luka Barišić** Maja Stanivuković: Ph. D. International
Arbitration – Capita Selecta / 211

LEGAL APHORISM

- Miroslav Zdjelar** Legal Aphorisms / 219

NOTICES

- From the meeting of Vojvodina Bar Association Board of Directors / 220

АДВОКАТСКА КОМОРА ВОЈВОДИНЕ

Основана 1921. у Новом Саду

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Покренут 1. јуна 1928.

Главни и одговорни уредници

Др Косџа Мајински (1928–1932), др Никола Николић (1933–1936), др Василије Сџанковић (1936), др Славко М. Ђурић (1937), Владимир К. Хаџи (1937–1941), Милорад Бојић (1952–1972), Сава Савић (1973–1987), Мирослав Здјелар (1987–1994), др Слободан Бељански (1994–2004)

Уређивачки одбор

Др ЈАНКО КУБИЊЕЦ

главни и одговорни уредник
адвокат у Новом Саду

Др Енике Веџ, адвокат у Новом Саду, Милан Добросављевић, адвокат у Новом Саду, др Жељко Фајфрић, адвокат у Шиду, др Славен Бачић, адвокат у Суботици, мр Вукица Мидоровић, адвокат у Кикинди

Технички уредник

Јелица Недић

Адреса Уредништва
21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1
Телефон: 021/521-235; факс: 021/529-459
e-mail: panonija@eunet.rs
Рукописи се не враћају.

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е

Ч А С О П И С З А П Р А В Н У Т Е О Р И Ј У И П Р А К С У

Година LXXXVI

Нови Сад, март 2014

Књига 74

Број 3

Ч Л А Н Ц И

UDC 343.711/.712"04/14"

Doc. dr Ivan Joksić,

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe

Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu

ТЕШКА КРАЂА У СТАРОМ И СРЕДНЈЕМ ВЕКУ*

SAŽETAK: Krivično delo teške krađe pronalazimo u najstarijim pravnim spomenicima. U njima se predviđaju strože kazne za učinioce krađe koja je praćena nekom od kvalifikatornih okolnosti (pripadnost učinioca ili žrtve određenom staležu, vrednost ukradene stvari, način i vreme izvršenja dela itd.). Neretko se teškom krađom proglašavaju slučajevi koji danas ulaze u zonu razbojničke krađe i razbojništva, ili pak dolazi do njenog poistovećivanja sa proneverom i poslugom. Razlozi se tiču činjenice da u ranijim pravnim spomenicima nije postojala jasna odeljenost ovih krivičnih dela, kao što je to slučaj danas.

U najstarijim državama starog istoka i njihovim pravnim spomenicima (Hamurabijev zakonik) prisutno je razlikovanje običnog dela krađe od teške krađe praćene kvalifikatornim okolnostima u vizuri tadašnjeg tretiranja lakših i težih okolnosti. Kasniji pravni spomenici, svaki na svoj način, normiraju različite situacije koje vršenju krađe daju kvalifikatornu notu. Teška krađa je bila prisutna u najstarijim pravnim spomenicima u Srbiji, poput Dušanovog zakonika, pa sve do Kaznitelnog zakonika za knjažestvo Srbiju, te aktuelnog Krivičnog zakonika.

U radu će u kraćim crtama biti prikazan određeni broj pravnih spomenika u čijim odredbama je teška krađa bila prisutna. Pri tome, sistematika u izlaganju će biti usklađena sa periodizacijom istorije na stari, srednji i novi vek. Posebna pažnja biće posvećena pravnim

* Rad primljen: 18. 10. 2013. godine.

spomenicima u srednjovekovnoj Srbiji u kojima se mogu pronaći za-
čeci pravnog normiranja teške krađe.

Ključne reči: teška krađa, koristoljubiva namera, imovinska ko-
rist, tuđa pokretna stvar, kažnjavanje

UVODNA RAZMATRANJA

Kretanje čoveka od prvobitne zajednice do današnjih dana obeležilo je vršenje dela koja su u suprotnosti sa dozvoljenim ponašanjem. U periodu prvobitne zajednice čovek je težio da zaštiti svoj i život svoje porodice od različitih oblika ugrožavanja. No, kako je težnja za obezbeđivanjem materijalne egzistencije, u vidu prikupljanja dovoljne količine hrane i drugih potrepština, postala verni pratilac čovekovog razvoja, pojavljuje se imovina koju čine različita dobra (hrana, odeća, oruđe za obradu zemlje, oružje). Ubrzo po formiranju prvih država na Starom istoku pokazalo se neophodnim donošenje zakona u kojima bi se precizirala nedozvoljena ponašanja i način kažnjavanja lica koja ove zabrane ne budu poštovala. Pored zaštite života i tela slobodnih ljudi od različitih oblika ugrožavanja, posebna pažnja je posvećivana zaštiti imovine. Međutim, ne treba gubiti iz vida činjenicu da je određivanje zone inkriminisa-nih ponašanja kojima se vrše imovinska krivična dela vršeno na pravno nezgrap-an način. Tome doprinosi činjenica da se u starijim pravnim spomenicima nije razlikovala krađa od drugih krivičnih dela protiv imovine, poput: posluge, pro-nevere, razbojništva, razbojničke krađe itd. Prisustvo nejednakog tretiranja lica uhvaćenih u vršenju krađe, bazirano na njihovoj pripadnosti određenom sloju stanovništva, dodatno je komplikovalo izgradnju mehanizama zaštite ispoljenu kroz (ne)mogućnost kažnjavanja ili pak blažeg ili strožeg kažnjavanja lica za isto krivično delo.

Posebno otežavajuću okolnost u primeni krivičnog prava, u periodu starog i srednjeg veka, predstavlja prisustvo pravnog partikularizma. On se kreće u pravcu nejednakog tretiranja ljudi u različitim državama u kojima se prime-njuju posebni zakonski izvori, a tek supsidijarno važe odredbe opštih krivič-nih zakonika. Najizraženiji primer dvojne primene pravnih propisa možemo zapaziti u Nemačkoj u vremenu poznog feudalizma kada je bio na snazi opšti zakonik Karla V (*Constitutio criminalis Carolina*) poznatiji kao Karolina. Sa aspekta odredbi ovog zakonika moguće je govoriti o postojanju teške krađe kao zasebnog krivičnog dela. Kasniji razvoj inkriminisanja teške krađe vezuje se za pravne spomenike iz vremena prosvetćenog apsolutizma.

Na teritoriji koju je zauzimala srednjovekovna Srbija beleži se prisustvo većeg broja pravnih spomenika u kojima su sadržane odredbe o teškoj krađi. Iako se razlikuju načini njenog vršenja, u smislu određivanja zone kriminalnog

ponašanja koje običnu krađu čini težom, možemo zapaziti određene pravilnosti vezane za situacije koje ljudskim postupcima daju poseban (otežavajući) karakter. Tako se vršenje krađe za vreme posebnih okolnosti prouzrokovanih ratnim stanjem, noću, u verskim objektima i sl., smatraju posebno teškim pa to iziskuje primenu strožih kazni. Nisu retki pravni spomenici koji predstavljaju recepciju običajnog, rimskog, odnosno vizantijskog krivičnog prava. Otuda je u njima prisutan veći broj pravnih transplanata čije poreklo seže iz prošlih vremena. Tako je, na primer, Krivični zakonik Srbije iz 1860. godine donet po uzoru na Pruski krivični zakonik iz 1851. godine. S druge strane, pruskom Krivičnom zakoniku je kao uzor služio francuski *Code Pénal*. U današnjem vremenu svedoci smo stvaranja nadnacionalnog prava EU u svim granama prava pod objedinjenim nazivom komunitarno pravo. U ovom procesu prisutno je usaglašavanje različitih nacionalnih krivičnih prava kroz ujednačenu primenu instituta koji su prisutni u nacionalnim pravnim sistemima pojedinih država.

POJAM I OBLICI ISPOLJAVANJA TEŠKE KRAĐE U STAROM VEKU

U mnoštvu dela kojima se ugrožavaju najrazličitija dobra čoveka posebna pažnja je posvećivana zaštiti imovine. Napuštanjem kolektivnog načina života svojstvenog prvobitnoj zajednici i nastankom privatne imovine, mogućnosti za obezbeđivanjem njene pravne i stvarne zaštite posebno dobijaju na značaju. Razumljivo je da način i modaliteti zaštite imovine u prvim državama Starog istoka, odnosno grčkim državama-gradovima, te Rimskom carstvu znatno odstupaju od današnjeg sistema krivičnopravne i građanskopravne zaštite imovine fizičkih i pravnih lica. Ipak, nesumnjivo je da se propisivanjem strogih kazni za krađu, otimanje, različite vrste prisilnog vršenja krađe, jasno pokazivala volja tvoraca pravnih propisa da obezbede zadovoljavajući nivo zaštite imovine kao dobra od posebne važnosti.

Teška krađa, kao krivično delo kojim se narušavaju imovinska prava čoveka na pokretnoj stvari, bila je predviđena u najstarijim pravnim spomenicima država Starog istoka. Pri tome, treba voditi računa na nedovoljno razlikovanje obične krađe od teške krađe, posmatrano kroz prizmu njihovog sadašnjeg normiranja u aktuelnom krivičnom zakonodavstvu. Zato je neophodno poći od Hamurabijevog zakonika, kao jednog od najstarijih pravnih spomenika, koji sadrži krivičnopravne odredbe o teškoj krađi.¹ Prema odredbi čl. 6. Hamurabijevog zakonika propisano je da „ako neko ukrade božije ili dvorske stvari, iz hrama

¹ Marković, Č., *Hamurabijev zakonik* (prevod), Beograd, 1925, 1–17.

ili dvora, da se ubije; i onaj koji je od njega ukradeno primio da se ubije". U čl. 8. propisano je da „ako neko ukrade goveče, ili ovcu, ili svinju, ili barku, ako ukradeno pripada bogu ili dvoru, daće tridesetostruko, ako pripada muškynu, naknadiće desetostruko; ako lopov nema da plati, da se ubije". Nadalje, u čl. 25. propisano je da „ako se u čijoj kući pojavi vatra i neko, ko dođe da gasi, baci oko na svojinu gospodara kuće, svojinu gospodara kuće uzme, da se baci u istu vatru". Pored citiranih, Zakonik u konkretnim članovima propisuje situacije u kojima možemo pronaći elemente oblika teške krađe. Posebnost u njenom normiranju ogleda se u označenim kvalifikatornim okolnostima: krađa božije stvari, krađa nedoraslog, posebne okolnosti nastale za vreme požara itd. Preciznije, uočljivo je diferenciranje teške krađe izvršene u različitim okolnostima koje su u tom vremenu smatrane posebno teškim i zahtevale znatno strože kažnjavanje.

Hetitski zakonik, nastao u vremenskom periodu između 14. i 15. veka pre nove ere, predstavlja celoviti zakonski akt posmatrano sa aspekta vremena i prostora u kome se primenjivao.² Hetitski zakonik nam svedoči o prisustvu zavidne pravne kulture kod Hetita, iako njegovi članovi nisu potpuno jasno i precizno sistematizovani. Između ostalih odredbi, Zakonik je predviđao i mogućnost primene fakultativnih kazni i naknadu štete koja se mogla ostvariti na zahtev oštećenog lica. Ne treba gubiti iz vida da Hetitski zakonik u sebi sadrži preuzete norme iz ranijih pravnih spomenika koji nisu izvorno sačuvani te nismo u mogućnosti preciznije odrediti meru njegove originalnosti. Sadržina Zakonika je podeljena na odredbe krivičnog, porodičnog, stvarnog, obligacionog i statusnog prava. U okviru krivičnopravnih odredbi predviđeno je više oblika krađe koje bismo mogli, u širem smislu, podvesti pod sadašnji pojam teške krađe. Zakonik u velikom broju članova predviđa mogućnost kažnjavanja za vršenje teške krađe, uzimajući u obzir različite vrste kvalifikatornih okolnosti. Prema odredbi čl. 58. propisano je da „ako neko ukrade velikog konja, ako je polugodišnji, to nije veliki konj, ako je jednogodišnji to nije veliki konj, ako je dvogodišnji, to je veliki konj. Pre se davalo 30 konja, a sada 15 – 5 dvogodišnjih, 5 jednogodišnjih, 5 polugodišnjih. Time ispunjava svoju obavezu". U čl. 63. propisano je da „ako neko ukrade kola za vuču, pre se davalo 15 volova, a sada 10 – 3 dvogodišnja, 3 jednogodišnja, 4 polugodišnja. Time ispunjava svoju obavezu". Nadalje, u čl. 91. predviđeno je da „ako neko ukrade pčele iz košnice pre se davalo jedna mina srebra, a sada pet sekela. Time ispunjava svoju obavezu". S druge strane, u čl. 95. stoji da „ako rob pokrade kuću onda sve mora da vrati. Lopov daje 6 sekela srebra, isto tako robu se odrezuje i nos i uši i vraća se svom gospodaru. Ako više krade, više mu se propisuje, ako manje krade, manje mu se propisuje. Ako njegov gospodar kaže nadoknadiću za njega, onda on nadoknađuje.

² Kandić, L.J., *Odabrani izvori iz opšte istorije države i prava*, Savremena administracija, Beograd, 1988, 63.

Ali ako odbije, onda daje samog roba.” U mnoštvu članova koji slede, interesantno je ukazati na odredbu čl. 103. u kome se propisuje da „ako neko krađe sadnicu ako je giberšal zasada ponovo će zasaditi. Isto tako daje jedan sekel srebra. Ako su dva giberšala ponovo će zasaditi. Isto tako daje dva sekela srebra”. Navedeni članovi sadrže različite okolnosti u kojima se nalazi krivac optužen za delo teške krađe. Kvalifikatorne okolnosti se tiču načina izvršenja dela, spremnosti da se šteta naknadi, mesta izvršenja dela, vrednosti ili značaju ukradene stvari, svojstvu izvršioca, odnosno njegovoj pripadnosti višem (slobodnom) ili nižem (rob) društvenom sloju itd. Eksplicitno se pravi razlika između ranijeg i aktuelnog načina kažnjavanja krivaca za isto delo. Uočljiva je namera tvorca Hetitskog zakonika da kroz institut nadoknađivanja štete, u smislu povraćaja ukradene stvari ili materijalnog zadovoljenja oštećene strane, isprave narušenu ravnotežu dobara nastalu izvršenjem dela teške krađe.

U staroj Grčkoj se pojava, način ispoljavanja i kažnjavanje za delo teške krađe, po pravilu, može razmatrati kroz njeno prisustvo u pravnim spomenicima dveju država-gradova Sparte i Atine. Međutim, iz dveju država nije ostao nijedan obimniji autentični zakonski tekst ili kodifikacija, pa se o njihovoj pravnoj prošlosti može saznati korišćenjem literarnih i arheoloških izvora, ili pak korišćenjem pojedinačnih pravnih spomenika.³

U Sparti je na snazi bio posebno ustrojen sistem upravljanja državom zasnovan na vojnim principima. Spartansko pravo je bilo u funkciji održavanja tako postavljenih odnosa u društvu. Njegov tvorac Likurg, sudeći prema skromnim zapisima toga vremena, doneo je zakone koje je potom objavio narodu. Svojina je bila kolektivna u vidu podele na jednaki broj klerova (imanja). Istovremeno su vlasnicima klerova dodeljivani i heloti (robovi) koji su obrađivali zemlju. Usled nedovoljno razvijenih privatno svojinskih odnosa, te nepostojanja dostupnih pravnih spomenika, nije moguće saznati nešto više o postojanju krivičnog prava i sistema kažnjavanja. Uostalom, u društvu koje je suzbijalo bilo koji oblik individualizma u svim sferama gotovo da nije bilo potrebe za krivičnopravnom zaštitom privatnih imovinskih prava.

Atinska država i pravo razvijani su na dijametralno suprotnim osnovama u odnosu na spartansko. Razlikovala se obična od teške krađe, kako u odnosu na mesto izvršenja, tako i kroz način otkrivanja učinioca. „U slučajevima teške krađe (noćna krađa, krađa na sportskim borilištima) lopovu koji bude uhvaćen „sa crvenim rukama“, *in flagranti*, Sud jedanaestorice je mogao bez suđenja izreći smrtnu kaznu.”⁴ Atinsko pravo je poznavalo poseban oblik teške krađe, a to je pljačkanje hramova. Platon u svom poznatom delu *Zakoni* ovako opisuje

³ Avramović, S., *Opšta pravna istorija (stari i srednji vek)*, Nomos, Beograd, 2004, 107.

⁴ *Ibid.*, 129.

kažnjavanje krivaca za ovo delo: „Ko bude uhvaćen u pljačkanju hramova, ako je rob ili stranac, njega treba po licu i rukama žigosati sramnim žigom njegovog zločina, i treba da primi onoliko udaraca bičem koliko odrede sudije; treba ga isterati golog izvan granica zemlje. Jer takva kazna će ga možda opametiti i popraviti pošto je pretrpi.”⁵

Rimska država je razvila veličanstveni pravni sistem koji je bio u funkciji regulisanja društvenih a posebno robnonovčanih odnosa. U svim periodima razvoja rimske države pravni sistem je bio prilagođavan praktičnim potrebama. Zato u rimskom pravu ne možemo naići na tragove pravne filozofije i teorije, što je bilo svojstveno grčkoj državi i njenom pravu. Najpoznatiji, ujedno i krovni zakonski akt rimske države jeste Zakon XII tablica (*Leges duodecim tabularum*). Tablice sadrže norme kojima se regulišu društveni odnosi sa aspekta različitih grana prava. Osmi i deveti tablica bile su posvećene deliktima dok materija kojom se uređuje krivični postupak nije bila sadržana.

U VIII tablici je predviđena odgovornost i način kažnjavanja lica koja su počinila krađu.⁶ Pri tome, razlikuje se krađa izvršena na uobičajen način od teške krađe, izvršene pod posebnim (otežavajućim) okolnostima.⁷ Tačka 12. opravdava ubistvo učinioca ako je noću počinio krađu. Pokradeni vlasnik je mogao da ubije ovakvog lopova pod uslovom da vikom pozove susede.⁸ S druge strane, ako oštećeni tuži lopova koji nije uhvaćen na delu onda ga treba osuditi da naknadi štetu u dvostrukom iznosu (tačka 16). Krađa se pominje u kontekstu nalaženja ukradene stvari kod učinioca dela. Sledstveno tome, „po Zakonu XII tablica na trostruki iznos je kažnjavan onaj kod koga je nađena ukradena stvar (*furtum conceptum*) i onaj koji je ukradenu stvar podmetnuo (*furtum oblatum*) (tačka 15.a)”. U cilju potpunije zaštite privatne imovine, na čemu je insistirao sloj veleposednika koji se obogatilo koristeći pogodnosti ratnih osvajanja, predviđeno je surovo kažnjavanje kradljivaca, njihovo izručenje oštećenom kome je stvar bila ukradena (dužničko ropstvo), batiranje i bacanje sa Tarpejske stene za robove. Međutim, rimsko shvatanje krađe je bilo znatno šire jer je krađa u sebi uključivala utaju i proneveru.⁹

⁵ Platon, *Zakoni*, BIGZ, Beograd, 1971, 354–355.

⁶ Izvor: www.harmonius.org/sr/pravni-izvori/pravo (dostupno 1. maja 2013. godine).

⁷ Razlikovanje obične od teške krađe u *Zakonu XII tablica* možemo samo uslovno prihvatiti, jer u ovom periodu rimske istorije nije pravni sistem bio adekvatno uobličen. Nazire se postojanje krivice kroz različito kažnjavanje učinilaca za nehatno izvršeno delo, ali je to nedovoljno da bismo mogli govoriti o postojanju važnijih instituta krivičnog prava. Uostalom, rimski pravni sistem je bio daleko razvijeniji u građanskopravnoj materiji, konkretnije u stvarnom, obligacionom, naslednom, porodičnom pravu itd.

⁸ Stanojević, O., *Rimsko pravo*, Službeni list SRJ, Beograd, 1993, 299.

⁹ *Ibid.*, 300.

INKRIMINISANJE TEŠKE KRADE U SREDNJOVEKOVNIM PRAVNIM SPOMENICIMA

U srednjem veku je bila prisutna izrazita dominacija crkve i njenog načina razumevanja i deljenja pravde. Krivično pravo u srednjem veku odlikuje velika neujednačenost na normativnom polju.¹⁰ Preciznije, krivično zakonodavstvo je bilo razdeljeno u više pravnih spomenika koji su važili na teritoriji Istočnog i Zapadnog rimskog carstva ili pak u državama koje su, bar u oblasti prava, ostale izvan domašaja carske moći. Glavni pravni propisi su bili u sastavu zbirki običajnog i crkvenog prava ili u važećim zbornicima nastalim recepcijom rimskog prava. No, u pojedinim zbornicima, naročito onima iz vremena poznog srednjeg veka, pronalazimo sistematizovane krivičnopravne pojmove i institute (pokušaj krivičnog dela, nužna odbrana, umišljaj, nehat, saučesništvo itd.). Usled prevelikog obima i broja pravnih izvora nastalih u srednjem veku, što se donekle može pripisati dugom vremenskom periodu njegovog trajanja, neophodno je izdvojiti one koji imaju najjači efekat na normativno regulisanje teške krađe.

Vizantija kao Istočno rimsko carstvo predstavlja moćnu srednjovekovnu državu u kojoj su, pored izgrađenog državnog uređenja, primenjivani različiti pravni spomenici (zakoni, carske konstitucije, nomokanoni, novele, crkveno pravo itd.). Njihovo pojavljivanje vezuje se za postepeno uzdizanje vizantijske države što je uslovalo potrebu izgrađivanja adekvatnog pravnog poretka. Grupaciji najznačajnijih pravnih spomenika vizantijskog doba pripadaju: Zemljoradnički zakon, Prohiron, Sintagma Matije Vlastara, Eksavilos Konstantina Armenopolusa i dr. Zemljoradnički zakon je donet u drugoj polovini VIII veka u vreme vladavine dinastije Ikonoboraca. Ovaj zakon sadrži norme krivičnog i građanskog prava kojima se regulišu agrarni odnosi na selu. U sklopu krivičnih normi pronalazimo odredbe u kojima se propisuje strogo kažnjavanje lica koja učine krađu.¹¹

Prema odredbi čl. 22. „ako zemljoradnik za vreme oranja ukrade lopatu ili motiku, pa se to kasnije utvrdi, onda neka za svaki dan upotrebe plati po dvanaest folova. Isto tako postupiće se i sa onim koji za vreme povrtarskih radova ukrade kalemar, ili za vreme žetve – srp, ili za vreme seče šume – sekiru”. U čl. 33. propisano je da „ako se čuvar voćnjaka uhvati da krađe na mestu na kome obavlja posao, onda neka mu se oduzme zarada i jako išiba”. U čl. 34. propisano je da „ako se najamni pastir uhvati da potajno od vlasnika muze njihovu stoku i prodaje (mleko), neka se išiba i oduzme mu se zarada”. U čl. 35.

¹⁰ Nikolić, Z., Joksić, I., *Maloletnička delinkvencija – socijalnopsihološki i krivičnopravni aspekti*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2011, 124.

¹¹ Izvor: www.ius.bg.ac.rs/drahtic (dostupno 2. maja 2013. godine).

propisano je da „ako se neko uhvati da krađe tuđu slamu, neka je vrati u dvostrukoj količini”. U čl. 47. propisano je da „ako neki rob, koji često noću krađe stoku, prouzrokuje nestanak stada, vlasnik roba nadoknadiće štetu, ako je znao o krivici roba. Sam pak rob biće raspet.” U čl. 61. propisano je da „oni koji ulaze u tuđe vinograde ili voćnjake smokava radi korišćenja (plodova) neka se ne kažnjavaju. Ako to učine radi krađe, neka se išibaju i ostave bez odeće.” U čl. 68. propisano je da „onaj koji se uhvati u ambaru da krađe tuđe žito, neka bude išiban po prvi put sa sto šiba i da nadoknadi štetu; ako se uhvati po drugi put, neka se išiba i plati dvostruki iznos štete; ako se desi i treći put – neka se oslepi. Istom kaznom kazniće se i onaj, koji noću krađe vino iz buradi ili kaca” (čl. 69). Pored citiranih, Zemljoradnički zakon sadrži još odredbi kojima se predviđaju situacije i kazne za lica koja izvrše krađu u različitim okolnostima. Ako bismo kao kriterijum za razlikovanje obične od teške krađe uzeli težinu propisane kazne, onda je moguće izdvojiti kao teže oblike krađe onda kada je ona izvršena: noću, po drugi ili treći put (recidiv), u odnosu na svojstvo učinioca (gospodar ili rob) itd. U svakom slučaju, Zemljoradnički zakon ne poznaje eksplicitno razlikovanje obične od teške krađe, što se može pripisati vremenu u kome je nastao, načinu regulisanja društvenih odnosa i nedovoljno razvijenom pravnom poretku.

Poseban pečat na razvoj krivičnog prava u srednjem veku ostavila je nemačka država. Najznačajniji pravni spomenik toga vremena (objavljen 1532. godine) bio je *Constitutio criminalis Carolina* u pravnoj literaturi poznatiji kao Karolina.¹² Zakonik je važio na području nemačke srednjovekovne države uz određena ograničenja, koja se tiču primata krivičnog prava pojedinih nemačkih država, u odnosu na koje je imao dopunjujući, odnosno sekundarni karakter. Preciznije, propisi lokalnih feudalaca su imali prednost u odnosu na Karolinu kao opšti zakonik.¹³ Stilizacija normi sadržanih u Zakoniku, njihova sistematičnost i jasno opredeljena sadržina ukazuju nam na prisustvo zavidne pravne tehnike u odnosu na prethodne pravne spomenike feudalnog doba. Regulisani su pojedini opšti instituti krivičnog prava poput: načela krivice, saučesništva, pokušaja krivičnog dela, razloga za isključenje protivpravnosti itd. Ovaj zakon je ostvario veliki uticaj na kasniji razvoj nemačkog i drugih evropskih krivičnih zakonodavstava.¹⁴

Što se tiče krivičnog dela teške krađe pronalazimo odredbe u kojima se ovo delo jasno razlikuje od drugih (lakših) oblika krađe kojima se ugrožava

¹² Maihold, H., *Auß lieb der gerechtigkeit vnd umb gemeynes nutz willen – Die Constitutio Criminalis Carolina von 1532*, In medias res-ius.full, 2, Basel, 2006, 78.

¹³ Jovašević, D., Kostić, M., *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Pravni fakultet, Niš, 2012, 39.

¹⁴ Babić, M., Marković, I., *Krivično pravo – opšti dio*, Pravni fakultet, Banja Luka, 2009, 49.

imovina. U samom naslovu članova, koji sadrže krivična dela teške krađe, uočljiva je težnja zakonopisaca za konkretnim navođenjem olakšavajućih ili otežavajućih okolnosti koje prate izvršenje dela. Sledstveno tome, moguće je iz Zakonika izdvojiti pojedine oblike „teške” krađe¹⁵:

– **O najništavijoj tajnoj krađi (čl. 157)** gde je predviđeno da „ako je neko prvi put izvršio krađu u vrednosti manjoj od pet guldena, a kradljivac nije bio primećen, nije bilo povike niti je uhvaćen sa plenom pre no što je stigao u skrovište, a takođe za krađu nije bilo potrebno da provaljuje ili obija, a ukradeno vredni manje od pet guldena, takva krađa je tajna i sitna. Ako takva krađa kasnije bude otkrivena i kradljivac bude uhvaćen sa ukradenim ili bez toga, tad sud treba da ga obaveže da plati oštećenom dvostruku vrednost ukradenog ako je kradljivcu to moguće. Ako kradljivac nije u stanju da plati takvu novčanu kaznu, ima se zatvoriti na neko vreme. Ako kradljivac nije u stanju da plati, a ne može da nabavi, on mora da vrati oštećenom ukradeno ili da plati ili nadoknadi vrednost ukradenog, a oštećeni ima da plati vlastima sudske troškove od sume dobijene za naknadu, ali nikako ne više nego što je ta suma. Pri otpuštanju kradljivac je dužan da plati troškove ishrane koje je imao u zatvoru i uobičajenu nagradu čuvarima zatvora za njihov trud i staranje, ako ima da plati. Povrh svega dužan je položiti večnu zakletvu da će se pridržavati opšteg mira.”

– **O još težoj, opasnijoj krađi izvršenoj prvi put provaljivanjem ili obijanjem (čl. 159)** gde je predviđeno da „ako kradljivac u gorepomenutoj krađi danju ili noću obije ili provali u nečiji stan ili ostavu ili pođe u krađu sa oružjem u nameri da onog ko mu se usprotivi rani, takva krađa se smatra opasnom, predumišljajnom krađom sa obijanjem ili provaljivanjem nezavisno od toga da li je krađa prva ili ponovljena, velika ili mala, i da li je bio primećen ili zatečen do tada ili potom. Pri krađi izvršenoj sa oružjem treba se čuvati nasilja i ranjavanja. Stoga u ovom slučaju muškarac se kažnjava vešanjem, a žena vodom ili na drugi način prema položaju lica, oceni sudije i na drugi način: vađenjem očiju, odsecanjem jedne ruke ili nekom podobnom teškom telesnom kaznom.”

– **O maloletnim kradljivcima (čl. 164)** u kome je predviđeno da „ako kradljivac ili kradljivica imaju manje od četrnaest godina ili ne mogu biti osuđeni za krađu na smrtnu kaznu bez naročitih razloga, nego će biti podvrgnuti gorepomenutim telesnim kaznama uz davanje večne zakletve. No, ako kradljivac ima blizu četrnaest godina, a krađa je velika ili su pritom otkrivene otežavajuće okolnosti tako opasne da zlodelo može nadoknaditi nedostatak uzrasta, sudija i presuditelj dužni su, kao što je gore navedeno, zatražiti savet da li treba takvog maloletnog kradljivca podvrći imovinskoj, telesnoj ili smrtnoj kazni.”

¹⁵ Trešnjev, A., *Teška krađa u teoriji i praksi*, Intermex, Beograd, 2005, 30–31.

– **O krađi izvršenoj zbog istinske gladi (čl. 166)** gde je predviđeno da „ako je neko zbog istinske gladi, koju trpi on, njegova žena ili dete, bio prinuđen da ukrade nešto od hrane, a ta je krađa bila beznačajna i brzo otkrivena: u tom slučaju sudija i presuditelji su dužni, kao što gore stoji, da traže savet. Ali ako isti kradljivac bude otpušten bez kazne, tužilac ne treba da odgovara za okrivljavanje.”

– **O krađi svetih i osvećenih predmeta na osvećenim i neosvećenim mestima (čl. 171)** gde je predviđeno da „ako neko izvrši krađu osvećenih stvari ili na osvećenim mestima, to je teža krađa nego neka druga i može da se dogodi na tri načina: prvo kad neko ukrade nešto sveto ili osvećeno na osvećenim mestima; drugo, kad neko ukrade nešto osvećeno na neosvećenim mestima; treće, kad neko ukrade neosvećenu stvar na osvećenom mestu.”

Navedeni članovi ukazuju na mogućnost blažeg tretiranja izvršene krađe usled osobitih svojstava izvršioca ili okolnosti u kojima je krađa izvršena. U suprotnom, kvalifikacija navedenih članova (čl. 164. i 166) obuhvatala bi tešku krađu, i u skladu sa dominacijom kazne kao krivične sankcije, strože kažnjavanje. Pored materijalnih, u Zakoniku su prisutne odredbe u kojima se detaljnije govori o procesnim pitanjima, naročito onim kojima se potkrepljuje dokazna građa, kao što je stepenovanje dovoljne sumnje, pa ćemo u tom smislu izdvojiti sledeću odredbu:¹⁶

– **O dovoljnoj sumnji za krađu (čl. 43)** gde je predviđeno da „ukoliko se nađe ili se utvrdi krađeno u osumnjičenog i ukoliko je on ovo delom ili u celini posedovao, prodavao, poklanjao ili zagubio, a nije hteo da navede prodavca ili svedoka, protiv istog postoji valjana indicija za zločin, ukoliko ne dokaže da je te stvari pribavio na pravilan i nekažnjiv način. Ako je krađa izvršena naročitim otvaračem ili polugama i ako se osumnjičeni nalazio na istom mestu sa takvim opasnim otvaračima ili polugama sa kojima je krađa izvršena, a osumnjičeni je takvo lice za koje se može očekivati da učini takav zločin, treba da se primeni ispitivanje pod torturom. Ukoliko se desi naročito velika krađa i za nju bude osumnjičen neko čije je trošenje posle dela utvrđeno kao veće od imovine koja je postojala pre krađe, a osumnjičeni ne može da navede druge valjane razloge odakle mu je sumnjiva imovina, pa ako je to lice od kojeg se može očekivati zločin, onda protiv njega postoji valjana indicija zločina”.

Razumevanje zločina kao individualnog čina i teške krađe, kao naročito velike, potpuno je skladu sa duhom vremena u kome je nastao i primenjivao se opšti nemački zakonik. Način i metodi pribavljanja dokaza, kroz vršenje tor-

¹⁶ *Ibid.*, 32.

ture nad okrivljenim licem, takođe, dovoljno govore o prisustvu retributivnih elemenata, kako na nivou sprovođenja „istražnih” radnji, tako i na području izvršavanja izrečenih kazni. Najzad, zahtevanje da okrivljeni dokaže poreklo svoje imovine ukazuje nam na prisustvo svesti da je imovina bez porekla tretirana kao stečena bez pravnog osnova ukoliko se suprotno ne dokaže.

POJAM I OBLICI ISPOLJAVANJA TEŠKE KRAĐE U SREDNJOVEKOVNOJ SRBIJI

Zakonodavnu delatnost u srednjovekovnoj Srbiji neophodno je posmatrati u kontekstu političkih događaja usmerenih u pravcu nastanka i postepenog uzdizanja srpske države. Primena pravnih spomenika vezuje se za Vizantiju, običajno pravo, povelje, međunarodne ugovore itd. Delatnost mislećih ljudi u Srbiji toga vremena zasnivala se na prevođenju sa grčkog jezika vizantijskih zakona i pravila. Razvoj i dostizanje vrhunca u srpskoj državi vezuje se za vladavinu cara Dušana koji se u Skoplju krunisao za cara Srba i Grka. Kao jedan od najvećih uspeha srpske države iz ovog perioda, pored njenog značajnog teritorijalnog proširenja, smatra se donošenje Dušanovog zakonika. Međutim, i u periodu pre i posle njegovog donošenja, primenjivani su vizantijski pravni spomenici od kojih možemo izdvojiti sledeće: Zakonopravilo Svetog Save (1219), Sintagma Matije Vlastara (1335), tzv. Justinijanov zakon (XIV vek) i Zemljoradnički zakon.

Krovni pravni spomenik srpske srednjovekovne države predstavlja Dušanov zakonik koji je donet 1349. godine u Skoplju, a dopunjen 1354. godine u Seru.¹⁷ Tekst Zakonika sadržan je od normi crkvenog i običajnog prava uz recepciju pojedinih vizantijskih kodifikacija. Sa aspekta vremena u kome je donet Dušanov zakonik predstavlja napredni pravni spomenik. Krivično delo se tretira kao izrazito formalni čin, postoji nužna odbrana (čl. 86), saučesništvo u koje spada podstrekavanje, pomaganje itd. Značaj Dušanovog zakonika ogleda se u uvođenju načela legaliteta u sudski postupak prepoznatljivog u odredbi čl. 172. (O sudijama), gde je propisano „sve sudije da sude po zakoniku, pravo, kako piše u zakoniku, a da ne sude po strahu od carstva mi”.

Dušanov zakonik predviđa kolektivnu odgovornost kroz mogućnost kažnjavanja čitavog sela u sledećim slučajevima: „Selo kažnjava se vraždom za spaljivanje vukodlaka (čl. 20), potkom za boj oko granica između sela (čl. 77) i

¹⁷ Dušanov zakonik je doživeo više prepisa od kojih bismo mogli izdvojiti: Struški, Prizenski, Hodoški, Hilendarski, Šišatovački, Bistrički, Ravanički, Grbaljski, Beogradski, Karlovački, Koviljski itd.

raspom sa sudijinu sramotu (čl. 111).” U sva tri slučaja nije reč o pojedinačnim krivicama, već o krivici na strani većine seljaka, odnosno čitavog sela. Izuzetno, u slučaju paljevine, selo odgovara za čisto individualnu krivicu.¹⁸

Propisivanje krivičnih dela protiv imovine praćeno je nerazlikovanjem posebnih (lakših ili težih) oblika krađe. U tom pogledu, Dušanov zakonik znatno zaostaje u odnosu na mnogo starije ali i aktuelne pravne spomenike svog vremena. Zato nije moguće izdvojiti odredbe zakonika u kojima se mogu prepoznati teži oblici krađe već dolazi do njenog mešanja sa razbojništvom. Međutim, na osnovu teksta Dušanovog zakonika koji posedujemo, možemo izdvojiti nekoliko krivičnih dela protiv imovine:¹⁹

– **O lopovima i razbojnicima (čl. 145):** „Zapoveda carstvo mi: Po svima zemljama, i po gradovima, i po župama i po krajištima lopova i razbojnika da nije ni u čijem predelu. I ovim načinom da se ukine krađa i razbojništvo. U kojem se selu nađe lopov ili razbojnik, to selo da se raspe, a razbojnik da se strmoglav obesi, a lopov da se oslepi, a gospodar sela toga da se dovede svezan carstvu mi, da plaća sve što je učinio razbojnik ili lopov od početka, i opet da se kazni kao lopov i razbojnik.”

– **O vladalcima (čl. 146):** „Takoder, i knezovi, i promićuri, i vladalci i prestojnici, i čelnici, koji se nalaze upravljajući selima i katunima, ti svi da se kazne višepisanim načinom, ako se nađe kod njih lopov ili razbojnik.”

– **O vladalcima (čl. 147):** „Akoli su vladalci izvestili gospodare, a gospodari se napravili kao da ne znaju, da se ti gospodari kazne kao razbojnik i lopov.”

– **O razbojniku i lopovu (čl. 149):** „Ovim načinom da se kazni lopov i razbojnik dokazani. I ovakvo je dokazivanje: ako se samo lice (*corpus delicti*) uhvati u njih, ili ako ih uhvate u razbojništvu ili krađi, ili ih preda župa ili sela, ili gospodari, ili vlastela, koji su nad njima, kako je više upisano, ti razbojnici i lopovi da se ne pomiluju, nego da se oslepe i obese.”

– **O lopovu (čl. 150):** „I ako ko potera sudom razbojnika i lopova, a ne bude dokaza, da im je opravdanje železo, što je odredilo carstvo mi, da ga uzimaju na vratima crkvenim iz ognja, i da ga postavi na svetoj trepi.”

– **O gostima i o razbojnicima (čl. 160):** „Ako se gde dogodi kojemu bilo gostu, ili trgovcu, ili kaluđeru, te mu uzme što razbojnik ili lopov, ili koja god smetnja, da idu ti svi caru, da im plati car, što budu izgubili, a car da traži kefalije i vlastelu, kojima bude put predan i straže predane. I svaki gost, i trgovac, i Latinin da dohodi prvim stražama sa svim što ima i nosi, da ga provađaju, i

¹⁸ Solovjev, A., *Istorija slovenskih prava – Zakonodavstvo Stefana Dušana cara Srba i Grka*, Službeni list SRJ, Beograd, 1998, 455.

¹⁹ Izvor: www.hodocasnik.org/txt/biblioteka/dusanov_zakonik (dostupno 3. maja 2013. godine).

straža straži da ga predaje sa svim; akoli se dogodi, te što izgube, da im je porota verodostojni ljudi, što reknu po duši da su izgubili, s onim porotnicima, to da im plate kefalija i straža.”

– **O podvođenju (čl. 173):** „Vlastela i vlasteličići, koji dolaze na dvor carev, ili Grk, ili Namac ili Srbin, ili vlastelin i drugi koji bilo, ako dovede sa sobom razbojnika ili lopova, da se onaj gospodar kazni kao lopov i razbojnik.”

U citiranim članovima su prikazane situacije gde se pravi razlika u odnosu na svojstva učinioca ili žrtve odnosno oštećenog, okolnosti pod kojima je krađa izvršena, način kažnjavanja krivaca, naknadu pretrpljene štete itd. Stilizacija i sistematika odredbi u kojima se inkriminišu različiti oblici krađe, uključujući i razbojništvo i razbojničku krađu, potpuno su u duhu vremena u kojima je Dušanov zakonik donet i prostora na kome se primenjivao. Neosporiva je činjenica da je ovaj Zakonik dobrim delom preuzeo rešenja prisutna u vizantijским pravnim spomenicima. Prisustvo pravnih praznina u odnosu na različite situacije na koje je trebalo primeniti krivične odredbe pokrivane su kroz primenu pravnih spomenika koji su njemu prethodili.²⁰

ZAKLJUČAK

Imovinska krivična dela pronalazimo u najstarijim pravnim spomenicima starog veka. Pod različitim nazivima, uključujući raznorodne oblike njenog ispoljavanja, krađa je tretirana kao krivično delo kojim se narušava društveni poredak. Pri tome, u okviru krađe svrstavano je razbojništvo, razbojnička krađa, sitna krađa, krađa u ratnim uslovima, krađa gospodara, suseda itd. Zajednička odlika ovih oblika krađe ogledala se u štetnim efektima koje je proizvodila po oštećene. S druge strane, svojstvo učinioca i oštećenog lica neposredno je uticalo na kvalifikaciju dela krađe, odnosno njeno prerastanje u tešku krađu. Podsećanja radi, Hetitski zakonik je u svojim odredbama detaljnije ukazivao na prisustvo okolnosti koje krađi daju teži oblik u vizuri vremena u kome je zakonik nastao i prostora na kome je doživeo svoju primenu. U grčkom i rimskom pravu možemo uočiti izrazito diskriminatorni karakter pravnih normi koje su

²⁰ Ne možemo sa sigurnošću odrediti meru originalnosti Dušanovog zakonika zbog činjenice da su određene praznine u regulisanju važnijih oblika krađe dopunjavane primenom drugih kodifikacija poput Sintagme Matije Vlastara, odnosno skraćene Sintagme nastale kasnije. Tako je *svetotatstvo* bilo predviđeno u Sintagmi Matije Vlastara kao naročito teška krađa, dok Dušanov zakonik o tome ništa ne govori iako je u pitanju krivično delo od velike važnosti. Svetostefanska povelja, takođe, spominje *svetotatstvo*, za koje preti raspom i konfiskacijom baštine. Solovjev, *op. cit.*, 500–501.

odražavale ropski odnos i kroz njega pružale zaštitu slobodnim ljudima u smislu blažeg tretiranja njihovih kriminalnih postupaka i strožeg sankcionisanja učinilaca koji pripadaju nižim slojevima. Vršenje krivičnih dela je narušavalo, kako javne tako i privatne interese koji su opet imali karakter javnih posmatrano u današnjem kontekstu.

U srednjem veku je razvoj inkriminisanja teške krađe prisutan u pravnim spomenicima Vizantije i država koje su primenjivale njeno pravo. Grupaciji pravnih spomenika u kojima je krađu, ili pak tešku krađu moguće pronaći pripadaju Zemljoradnički zakon, Prohiron, Sintagma Matije Vlastara, Eksavilos Konstantina Armenopolusa i dr. U nemačkoj državi je bio na snazi *Constitutio criminalis Carolina* u pravnoj literaturi poznatiji kao Karolina. Njegova primena upodobljena je kroz primat krivičnih zakona pojedinih nemačkih država u odnosu na koje je imao dopunjujući i supsidijarni karakter. U srednjovekovnoj Srbiji je primenjivana kompilacija originalnih vizantijskih pravnih izvora i pravnih spomenika nastalih na njihovim temeljima. U tom pogledu, od posebne važnosti je Dušanov zakonik u kome se primena odredbi zasniva na poštovanju načela legaliteta i nezavisnosti suda od carske vlasti. U zakoniku možemo izdvojiti odredbe u kojima se na direktan način pruža zaštita imovine od njenog ugrožavanja. No, bez obzira na važnost Dušanovog zakonika, na području inkriminisanja imovinskih dela ne postoji razlikovanje obične krađe od njenih težih oblika.

LITERATURA

- Avramović, S., *Opšta pravna istorija (stari i srednji vek)*, Nomos, Beograd, 2004.
- Babić, M., Marković, I., *Krivično pravo – opšti dio*, Pravni fakultet, Banja Luka, 2009.
- Jovašević, D., Kostić, M., *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Pravni fakultet, Niš, 2012.
- Kandić, L.J., *Odabrani izvori iz opšte istorije države i prava*, Savremena administracija, Beograd, 1988.
- Marković, Č., *Hamurabijev zakonik* (prevod), Beograd, 1925.
- Maihold, H., *Aufz lieb der gerechtigkeit vnd umb gemeynes nutz willen – Die Constitutio Criminalis Carolina von 1532*, In medias res-ius.full, 2, Basel, 2006.
- Nikolić, Z., Joksić, I., *Maloletnička delinkvencija – socijalnopsihološki i krivičnopravni aspekti*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2011.
- Platon, *Zakoni*, BIGZ, Beograd, 1971.
- Stanojević, O., *Rimsko pravo*, Službeni list SRJ, Beograd, 1993.
- Solovjev, A., *Istorija slovenskih prava – Zakonodavstvo Stefana Dušana cara Srba i Grka*, Službeni list SRJ, Beograd, 1998.
- Trešnjev, A., *Teška krađa u teoriji i praksi*, Intermex, Beograd, 2005.

THE SEVERE THEFT IN THE ANCIENT AND MEDIEVAL CENTURY

Ivan Joksic Ph. D.

Faculty of Law and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad

Summary

One can find the crime of severe theft in the ancient legal documents. They provide for the more severe punishment for the offenders of theft, if it was followed by some of the aggravating circumstances (membership of the offender or the victim to the certain class, value of the stolen item, manner and time of commitment etc.). Often the cases which are today considered as grand larceny and robbery were declared as severe theft, or the severe theft was identified with embezzlement or attendance. This was due to the fact that ancient legal documents did not make a clear distinction between these crimes, as they do today.

In the oldest states of the Ancient Near East and their legal documents (Code of Hammurabi) there was a difference between the ordinary theft and severe theft followed by the aggravating circumstances in treating aggravating and mitigating circumstances. The later legal documents, each on its own way, regulate different situations which give an aggravating note to the theft. The severe theft was present in the oldest legal documents in Serbia, such as Dusan's Code, all the way long to the Criminal Code of the Principality of Serbia, and current Criminal Code.

This paper will shortly present some legal documents which contain provisions on the severe theft. The expose will correspond to the periodization of the history to the ancient, medieval and new century. The special attention will be given to the legal documents of the medieval Serbia, in which we may find the roots of the legal regulation of the severe theft.

Keywords: severe theft, mercenary intent, financial gain, item that belong to somebody else, punishment

Данијела Тошић,
студент докторских студија на Правном факултету у Нишу

ЗЛОСТАВЉАЊЕ НА РАДУ – ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА И ОСВРТ НА ЗЛОСТАВЉАЊЕ ЖЕНА*

САЖЕТАК: О злостављању на раду у новије време говори се све чешће, али то не значи да оно није постојало и раније. Наиме, као и већина правних института, тако и злостављање на раду најпре се појавило у стварном животу да би тек касније било и правно регулисано. Јер живот је много бржи од права. Злостављање на раду има и свој стручни термин: мобинг. Међутим, питање које се поставља јесте да ли су жене чешће него мушкарци изложене злостављању на раду. Који су то видови злостављања које жене трпе? Да ли жену директора могу злостављати запослени? Овај рад има за циљ да одговори на питање шта је држава са правне стране предузела како би спречила злостављање на раду, односно уколико се оно већ појавило да би га искоренила и казнила злостављача.

Кључне речи: мобинг, мобер, вертикални мобинг, хоризонтални мобинг, заштита од мобинга

МОБИНГ – ЕТИМОЛОГИЈА, ИСТОРИЈАТ И ПОЈАВНИ ОБЛИЦИ

Реч мобинг потиче од енглеског глагола *to mob* и значи *насрнути* у маси, *бучно навалићи*.¹ Преводи се још и као психичко злостављање, психичко малтретирање, психички терор, морално злостављање. Иако се

* Рад је примљен: 10. 10. 2013. године.

¹ <http://sr.wikipedia.org/sr/%D0%9C%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D0%B3>.

о мобингу данас отворено и веома често говори, то свакако не значи да је реч о појави новијег датума. Откада постоје жеља за влашћу, за понижавањем, љубомора, завист, постоји и мобинг. Било које злостављање није безразложно. У основи сваког таквог понашања налази се нека неплеменита људска особина. Разлог због кога се данас много чешће говори о мобингу јесте пре свега у промени културе рада. У тој новој култури много се више пажње поклања односу према раднику и радним односима. Радници сада имају много већа права него раније. Други разлог за актуелизацију овог питања јесу и економски односи. Економска криза која је захватила читав свет, несигурност радних места, приватизација и друге организационе промене, доводе до све већег психичког малтретирања радника. Једини циљ послодавца је продуктивност, остваривање добити и, наравно, уклањање свега што би представљало препреку на том путу. Такође, све чешће се говори о људским правима и то не само у сфери радних односа, већ и у осталим областима човековог живота. У том смислу, потребно је створити механизме којима ће се права која су дата људима и реализовати.

Мобинг, као облик узнемиравања, шиканирања на радном месту, први је формулисао осамдесетих година двадесетог века шведски психотерапеут немачког порекла проф. др Хајнц Лејман.² Овај термин он је преузео из радова Конрада Лоренца који је овим термином означавао понашање неких врста животиња у којима група мањих јединки организовано напада и истерује из заједнице, а понекад и доводи до смрти већу јединку. Према Лејману, циљ мобинга је да се угрози интегритет неке особе, односно њен професионални, социјални, али и приватни живот. Према једном истраживању спроведеном у Шведској³ највише мобираних запослено је у школама, на универзитетима и у другим просветним установама.

Мобинг представља специфичан облик понашања и патолошку комуникацију на радном месту, када једна особа или група особа психички (морално) злоставља и понижава другу особу, са циљем угрожавања њеног угледа, части, људског достојанства и интегритета, све до елиминације са радног места. Иако мобинг није везан за пол, једна врста узнемиравања јесте и сексуално узнемиравање на радном месту, чему су жене подложније од мушкараца.

Лице које врши мобинг, које из било ког разлога психички малтретира своју жртву нападима усмереним на личност радника, на његов рад, назива се мобер. Као злостављач може се јавити: претпостављени који сам или уз помоћ својих најближих сарадника мобингује једног или гру-

² Константиновић-Вилић, С., Николић-Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, Пеликан принт, Ниш, 2009, 158.

³ *Ibid.*

пу радника, које су највиши шефови одредили за елиминацију; претпостављени који због осећаја угрожености, љубоморе, зависти или жеље за влашћу малтретира радника или групу радника; група радника која због незадовољства или привучена неким слабостима малтретира свог претпостављеног; радник који због осећаја угрожености, љубоморе, зависти или жеље за влашћу малтретира свог колегу на истом положају; група радника која све своје напетости и фрустрације усмерава према једној жртви, а која је често била изабрана за мобинг због своје различитости.

Мобинг се јавља у два облика: као вертикални и као хоризонтални мобинг. *Вертикални* мобинг постоји у случају када претпостављени мобингује једног подређеног радника, или ако је мобинг серијски, претпостављени мобингује једног по једног радника док не уништи целу групу. *Хоризонтални* мобинг се догађа међу радницима који су на истом положају у хијерархији. Уколико један радник сматра да други запослени представља препреку на његовом напредовању и успеху, то је већ разлог за мобинг. Посебна врста вертикалног мобинга јесте *страјцешки мобинг* који постоји када се управљачки врх договори који су радници непожељни и како их што пре удаљити са радног места. То се најчешће врши психичким малтретирањем. Сви они који из неког разлога се не свиђају управљачима су непожељни. Ова појава често је присутна у поступку приватизације, када се нови власник на овакав начин „решава” вишка запослених. Након договора управљача мобинг спроводи директни претпостављени са својим најближим сарадницима.

ИСТРАЖИВАЊА О МОБИНГУ

Како се о мобингу интензивније почело говорити у новије време, то не постоји велики број истраживања ове појаве.

Прво велико истраживање о мобингу објављено је 2000. године (Third European Survey on Working Conditions, Dublin, Ireland, 2000). Спроведено је на 21.500 запослених у Европској унији. Добијени резултати показали су да је 2% радника било мета физичког насиља од особа на радном месту, 4% је било мета физичког насиља од особа изван радног места, 2% испитаника било је мета сексуалног насиља и да је 9% радника било мета мобинга. Највише радника (15%) било је изложено психолошком малтретирању на послу у Финској.

Друго велико истраживање спроведено је 2001. године у земљама новим чланицама Европске уније, а резултати објављени 2003. године показали су да је највише мобингованих радника у Литванији 10,5%, а нај-

мање у Мађарској 3 %. Ови резултати вероватно не одговарају данашњем стању и верује се да је сада много већи број радника који трпе мобинг.

У нашој земљи постоји истраживање Инфостуда спроведено на 2.810 испитаника. Ово истраживање показало је да је 12 % испитаника било жртва мобинга, 60 % сматра да је мобинг присутан у великој мери, 6 % верује да је реч о спорадичној појави, а свега 2 % испитаника сматра да је реч о ретким случајевима и да се ту ради о претеривањима запослених. Сваки пети испитаник не зна шта је мобинг.

Како би била пружена одговарајућа заштита жртвама мобинга у Србији основано је друштво за пружање помоћи овим лицима под називом „Стоп мобинг”.

ПРАВНА ЗАШТИТА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Закон о раду⁴ садржи одредбе о забрани непосредне и посредне дискриминације, узнемиравања и сексуалног узнемиравања запосленог и лица које тражи запослење, по основу неког његовог личног својства, статуса и опредељења, као и одредбе о могућности да дискриминисано лице може да покрене поступак пред надлежним судом за накнаду штете, у складу са законом којим се уређује парнични поступак. Ове одредбе обезбеђују један вид заштите запосленог и лица које тражи запослење, ако је то лице по било ком личном својству дискриминисано. Међутим, евидентна су и све учесталија понашања која представљају злостављање на раду и у вези са радом, као нови вид кршења права на поштовање достојанства личности на раду. Злостављање на раду је злонамерно, непријатељско и неетичко понашање према запосленом. Овакав вид понашања присутан је у свим структурама запослених и на свим нивоима рада, укључујући и руководећи кадар.

Злостављање на раду и у вези са радом има различите видове испољавања, као што су: напад на квалитет професионалног рада, напад на личну репутацију, напад на могућности адекватног комуницирања и одржавања социјалних односа, а има често за последицу угрожавање здравља лица које је изложено злостављању у радној околини. Према подацима Виктимолошког друштва Србије⁵, током 2007. године од укупно пријављених 216 лица – жртава злостављања, 119 лица сматра да је жртва злостављања на раду, што је 55 % од укупно пријављеног броја жртава. У 2008. години, према подацима овог друштва, од укупно пријављених 226 жрта-

⁴ *Службени Гласник РС* бр. 24/05, 61/05 и 54/09.

⁵ Образложење уз Закон.

ва злостављања, 115 лица је пријављено као жртва злостављања на раду, што износи око 51% од укупног броја пријављених особа. Ови подаци показују да је скоро свако друго лице пријављено као жртва злостављања на раду и у вези са радом. Према подацима Удружења „Стоп мобинг”, у току 2008. године пријављен је 1.281 случај злостављања на раду. Од тог броја 552 мушкарца и 729 жена. Старосна структура пријављених жртава: 584 од 20 до 30 година, 276 од 30 до 40 година, 321 од 40 до 50 година, 89 од 50 до 60 година и 11 преко 60 година. Према послодавцима 684 се пријавило као жртве злостављања код послодавца у државном сектору а 597 у приватном сектору. Из Војводине 433 лица, а уже Србије 898. Поред тога, према подацима СОС телефона у Новом Саду, који је почео са радом октобра 2008. године, око 60 лица се просечно месечно пријављивало као жртве злостављања на раду.

Оваква ситуација указује на потребу да питање злостављања на раду буде предмет посебног закона којим би се уредиле обавезе послодавца и запослених у погледу предузимања превентивних мера за стварање здраве радне околине и спречавање појаве злостављања на раду и у вези са радом и уредио поступак заштите лица које је изложено злостављању, као и санкције за такво понашање.

Уређивање питања злостављања на раду препоручено је и од стране Европског парламента, који је усвојио Резолуцију о злостављању на радном месту 2001–2339 (INI).

ЗАКОН О СПРЕЧАВАЊУ ЗЛОСТАВЉАЊА НА РАДУ⁶

Основне одредбе овог закона утврђује предмет уређивања закона, и то забрану злостављања на раду и у вези са радом, мере за спречавање злостављања и унапређење односа на раду, поступак заштите лица изложених злостављању на раду и у вези са радом, прекршајна одговорност за непоштовање одредаба закона и надзор над његовом применом.

Овај закон примењује се на све послодавце који су дефинисани Законом о раду (свако правно и физично лице које запошљава или радно ангажује једно или више лица). Законом о државним службеницима (према коме права и дужности послодавца у име Републике Србије врши руководилац државног органа), као и послодавце и запослене у органима аутономне покрајине и локалне самоуправе. Запосленим се сматра, не само лице које је у радном односу, већ и лице које је ангажовано ван радног односа у складу са законом којим се уређује рад, законом којим се уређују

⁶ *Службени гласник РС* бр. 36/2010.

права и обавезе државних службеника и намештеника и законом којим се уређују права и обавезе запослених у јединицама територијалне аутономије и локалне самоуправе.

Послодавац је дужан да организује рад на начин којим се у највећој могућој мери спречава појава злостављања на раду и у вези са радом и запосленима обезбеђују услови рада у којима неће бити изложени злостављању на раду од стране послодавца, односно одговорног лица или запослених код послодавца.

Законом се дефинише појам злостављања и извршиоца злостављања.

Злостављање, у смислу овог закона, јесте свако активно или пасивно понашање према запосленом или групи запослених код послодавца које се понавља, а има за циљ или представља повреду достојанства, угледа, личног и професионалног интегритета, здравља, положаја запосленог и које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење, погоршава услове рада или доводи до тога да се запослени изолује или наведе да на сопствену иницијативу откаже уговор о раду или раскине радни однос. Злостављање, у смислу овог закона, јесте и учествовање, односно подстицање или навођење других на вршење злостављања.

Злостављањем се не сматрају одредбе послодавца којима се одређени запослени стављају у равноправан положај са осталима.⁷

Извршиоцем злостављања сматра се послодавац са својством физичког лица или одговорно лице код послодавца са својством правног лица, запослени или група запослених код послодавца, који врше злостављање.

Закон забрањује било који вид злостављања на раду и у вези са радом.

У циљу обезбеђивања превенције од злостављања, послодавац је дужан да запосленог пре ступања на рад писменим путем обавести о забрани вршења злостављања и правима, обавезама и одговорностима запосленог и послодавца у вези са забраном злостављања у складу са законом, као и да спроводи мере обавештавања и оспособљавања запослених и њихових представника да препознају узроке, облике и последице вршења злостављања на раду.

Утврђује се и обавеза послодавца да запосленог заштити од злостављања, у складу са законом.

⁷ Према пресуди Основног суда у Нишу бр. П1 1030/10 од 05. 03. 2012. године – одредбе директора да запослена паркира свој аутомобил на месту на коме то чине и остали запослени, а не на централном улазу вртића, не представља дискриминацију, већ стављање запослене у равноправан положај са осталим запосленима. У истој пресуди наведено је да се не сматра дискриминацијом провера оправданости коришћења боловања, јер то спада у овлашћења директора, а с обзиром на могућност злоупотребе боловања од стране запослених.

Послодавац сноси одговорност за штету коју одговорно лице или запослени вршећи злостављање проузрокује другом запосленом код истог послодавца, у складу са законом којим се уређује рад и општим прописима о одговорности за штету. Послодавац који је накнадио штету коју је проузроковало одговорно лице или запослени вршећи злостављање има право да од тог лица или запосленог захтева накнаду износа исплаћене штете.

Законом се утврђују и права, обавезе и одговорности запосленог, и то: право да писменим путем буде упознат са забраном вршења злостављања и правима, обавезама и одговорностима запосленог и послодавца у вези са забраном злостављања; право на заштиту код послодавца од понашања које представља злостављање; обавеза уздржавања од понашања које представља злостављање и понашања које представља злоупотребу права на заштиту од злостављања; одговорност за непоштовање радне дисциплине, односно повреду радне дужности.

Законом се утврђује да запослени чини злоупотребу права на заштиту од злостављања, ако је свестан или је морао бити свестан да не постоје основани разлози за покретање поступка за заштиту од злостављања, а покрене или иницира покретање тог поступка са циљем да за себе или другог прибави материјалну или нематеријалну корист или да нанесе штету другом лицу.

Законом је регулисан поступак за заштиту од злостављања код послодавца, као поступак пред судским органима, уколико запослени не буде задовољан начином на који је поступак решен код послодавца. Уређује се покретање поступка за заштиту од злостављања код послодавца, поступак посредовања, као и покретање поступка за утврђивање одговорности извршиоца злостављања, ако поступак посредовања не успе а постоји основана сумња да је извршено злостављање. Циљ ових одредаба је да се, пре свега, на миран начин реше спорна питања између страна у спору, у поступку посредовања који се води код послодавца.

У поступку посредовања учествују стране у спору (запослени који сматра да је изложен злостављању и запослени који се терети за злостављање) и посредник (као неутрална особа која посредује између страна у спору у циљу пружања помоћи странама у спору да споразумно реше њихов спорни однос). Посредник може да буде лице које ужива поверење страна у спору и мора да поступа непристрасно и независно. Рок за вођење поступка посредовања је кратак и износи осам радних дана од дана одређивања, односно избора посредника. Поступак посредовања може да се оконча споразумом између страна у спору (којим се утврђују мере које су усмерене ка престанку злостављања и друге мере), обустављањем поступка и изјавом стране у спору о одустајању од даљег поступка.

Законом је утврђено и да право на подношење захтева за заштиту од злостављања застарева у року од шест месеци од дана када је злостављање учињено. Овај рок почиње да тече од дана када је последњи пут извршено понашање које представља злостављање, а за време његовог трајања, као и за време вођења поступка посредовања не теку рокови застарелости за утврђивање одговорности запосленог за непоштовање радне дисциплине, односно повреду радне дужности, прописани законом (нпр. Закон о раду, Закон о државним службеницима, Закон о радним односима у државним органима и др.).

Уколико поступак посредовања не успе а постоји основана сумња да је запослени који врши злостављање, као и запослени који злоупотреби право на заштиту од злостављања одговоран за непоштовање радне дисциплине, односно повреду радне дужности, послодавац је дужан да покрене поступак за утврђивање одговорности за непоштовање радне дисциплине, односно повреду радне дужности. Тај поступак води се у складу са законима којима се уређује одговорност запосленог за повреду обавезе и непоштовање радне дисциплине (Закон о раду – чл. 180. и 181), односно повреду дужности из радног односа (Закон о државним службеницима чл. 112–120), односно повреду радних обавеза и дужности (Закон о радним односима у државним органима – чл. 60–63).

Ако се у спроведеном поступку утврди постојање одговорности запосленог за злостављање на раду, послодавцу стоје на располагању, поред мера утврђених напред наведеним законима, мере прописане овим законом, а то су: опомена, мера удаљења са рада од четири до тридесет радних дана без накнаде зараде и мера трајног премештаја у другу радну околину.

Послодавац је дужан да, ако запосленом који сматра да је изложен злостављању прети непосредна опасност по здравље или живот (на основу мишљења службе медицине рада) или од настанка ненакнадиве штете, запосленом који се терети за злостављање изрекне једну од мера за спречавање злостављања до окончања тог поступка, и то: премештај у другу радну околину или удаљење са рада.

Законом је утврђено и право запосленог који сматра да је изложен злостављању да одбије да ради у току поступка за заштиту од злостављања код послодавца ако послодавац није предузео мере за спречавање злостављања до окончања поступка и то под условом да том запосленом, по мишљењу службе медицине рада, прети непосредна опасност по здравље или живот. Запослени има право на накнаду зараде за време одбијања рада, као и обавезу да се врати на рад ако послодавац предузме мере којима се обезбеђује заштита тог запосленог од злостављања у току поступка код послодавца.

Покретање поступка за заштиту од злостављања, као и учешће у том поступку не може да буде основ за стављање запосленог у неповољнији положај, отказ уговора о раду, утврђивање запосленог вишком запослених и др. Ову заштиту има и запослени који укаже надлежном државном органу да је послодавац учинио повреду јавног интереса утврђеног законом, при чему основано сумња да ће бити изложен злостављању од стране послодавца.

Већ је поменуто да је законом регулисан и поступак заштите од мобинга пред судом. Овај поступак остварује се у парничном поступку, тачније као радни спор. Тужбу може да поднесе запослени који сматра да је злостављан на раду од стране послодавца – физичког лица (предузетник), односно одговорног лица код послодавца са својством правног лица (нпр. директор) и без покретања поступка посредовања код послодавца. У овом случају тужба се може поднети до истека рока застарелости за покретање поступка за заштиту од злостављања код послодавца. Тужбу може поднети и запослени који није задовољан заштитом од злостављања код послодавца (кад поступак посредовања није успео, ако послодавац није покренуо поступак за утврђивање одговорности лица које се терети за злостављање или му је изрекао неодговарајућу меру, уколико није странама у спору понудио посредовање и др.).

Рок за покретање поступка је 15 дана од дана достављања обавештења, односно одлуке запосленом који сматра да је изложен злостављању. Тужбом се може захтевати забрана вршења злостављања и накнада материјалне и нематеријалне штете. У овом поступку, утврђује се постојање понашања које представља злостављање, при чему терет доказивања да није било злостављања на раду пада на послодавца ако запослени – тужилац учини вероватним да је извршено злостављање.

Тужбом против послодавца због злостављања на раду или у вези са радом не може се побијати законитост појединачног акта послодавца којим је решавано о правима, обавезама и одговорностима запосленог из радног односа, јер против тог акта запослени може да води судски спор у складу са посебним законом којим је прописана судска заштита. Ово из разлога што су право на судску заштиту и рокови за покретање поступка пред судом у вези са остваривањем права, обавеза и одговорности запослених већ уређени важећим прописима (Закон о раду, Закон о државним службеницима, Закон о радним односима у државним органима). Такође, вођење дисциплинског поступка не може представљати злостављање на раду.⁸

Полазећи од дефиниције злостављања из које произилази да злостављање представља неприхватљиво понашање које се понавља и које је као

⁸ Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж. 4861/2012 од 06. 09. 2012. године.

такво овим законом забрањено, процењено је да се најадекватнија судска заштита може обезбедити у парничном поступку пред надлежним судом, без обзира на то који је суд и у ком поступку надлежан за заштиту осталих права из радног односа, односно за оцену законитости појединачних аката којима се одлучује о правима, обавезама и одговорностима запослених.

На овај начин, такође, избегава се могућност паралелног вођења судског поступка код различитих судова поводом исте ствари.

Овим законом уређују се специфичности поступка пред судом, а које се пре свега односе на: хитност поступка (краћи рок за достављање одговора на тужбу), терет доказивања (који је на послодавцу ако запослени – тужилац учини вероватним да је извршено злостављање), могућност изрицања привремених мера у току поступка судске заштите и др.

Надзор над спровођењем овог закона врши инспекција рада, односно управна инспекција, у складу са законом којим се уређују њихова овлашћења. Законом су утврђене новчане казне за прекршај за послодавца и одговорно лице код послодавца који има својство правног лица за непоштовање одредаба овог закона, при чему су минимум и максимум новчаних казни усклађени са износима утврђеним Законом о прекршајима.

Законом се уређује обавеза послодаваца да запослене који су у радном односу на дан ступања на снагу овог закона у року од 60 дана од дана ступања на снагу овог закона обавести о забрани вршења злостављања, обавезама у вези са спречавањем злостављања, начином препознавања и могућностима заштите од злостављања, у складу са овим законом.

Када је реч о казнама које се могу изрећи злостављачу, осим оне најтеже, а то је престанак радног односа, постоји могућност да се кроз саветодавни рад са злостављачем покуша решавање проблема који постоји. Такође, могуће је таквом лицу изрећи и опомену или смањење плате.

Сагледано овако, можемо слободно рећи да је правна регулатива мобинга у Републици Србији задовољавајућа. Закон је посебну пажњу посветио правима запослених и њиховој заштити у случају злостављања на раду. Формално правно гледано, довољно је да запослени пријави злостављање и проблем ће бити решен. Међутим, као и код сваког другог закона, и овде је потребно да протекне извесно време од његовог доношења, како би се кроз праксу сагледале све предности и слабости овакве правне регулативе, и евентуално предложиле измене закона и другачије регулисање ове материје.

У данашњим условима, када се читав народ бори углавном само за голу егзистенцију и када све што заради одлази на основне животне трошкове, запослени се грчевито држе свог посла, нарочито ако од њихове зараде зависи и опстанак целе породице. То свакако представља плодно тле за развој мобинга. Основни принцип рада приватних предузетника је

повећање продуктивности ради опстанка на тржишту. Због тога се врло мало поштују људска права, а нарочито права запослених. Једно од права које се признаје запосленима јесте и право на годишњи одмор. Често приватни предузетници ово право запосленима не признају. Понекад је реч о пословима који се јављају сезонски, где је на пример обим посла много већи у летњем периоду када се најчешће и користи годишњи одмор. Из тог разлога послодавци не дају својим запосленима овај одмор, те они раде и у тим данима како би повећали продуктивност.

Тешко је човеку да, када уђе у канцеларију, приватне проблеме остави испред врата, а када уђе у кућу то исто уради са проблемима на послу. Готово је немогуће да породица запосленог макар и због најмањег конфликта на послу, не трпи. Последице мобинга јесу и породичне кризе, сталне свађе у породици, што заправо доводи до двоструког мобинга. Породица на почетку има разумевања за члана који трпи мобинг на послу, али после неког времена губи разумевање, не пружа му подршку, он им постаје досадан. Тада говоримо о двоструком мобингу.

Ма колико неко био психички снажан, личност која није склона драматизовању, трпљење мобинга може довести до сумње у себе и своју личност. Код жртве мобинга долази до поремећаја расположења као што су депресија, анксиозност, кризе плача, напади панике. Често долази до промене психофизиолошке равнотеже, као што су појава главобоље, поремећај спавања, вртоглавица. Такође, може доћи до поремећаја понашања: агресивност – према другима или себи, поремећај у исхрани, повећано узимање алкохола, претерано пушење, неконтролисано узимање лекова, изолација од људи. Наравно, све ове последице зависе од интензитета мобинга, времена трајања мобинга, али и личности мобера и жртве.

Као мобер најчешће се јавља егоцентрична особа, нарцисоидна. Таква особа има слику о себи као јединственој личности, снажној особи која сматра да јој сви морају дати оно што тражи, да јој се сви диве.

Једно од питања које се поставља јесте и зашто долази до мобинга. На појаву и опстанак мобинга делује више фактора и то: психологија мобера, психологија жртве, организациона култура и структура, критични догађај – конфликт и спољашњи фактори (друштвене и културне вредности и норме).⁹

Мобер се описује као особа оптерећена психозама и депресијом, која неретко носи дубоке трауме из детињства, неспособна за осећај емпатије. Ове особе пате од поремећаја личности који нису менталне болести, због чега се и не могу излечити. Оне негирају да је проблем у њима и увек су

⁹ Тодосијевић, Ј., *Мобинг*, Архипелаг, Београд, 2012, 23.

други криви.¹⁰ Оне су проблематичне и непредвидиве. Према Лејману¹¹ четири су разлога због којих једна особа одлучује да се понаша као мобер:

- да *нашера њојединца да се њрилаџоди ѓрујној норми* услед веровања да група може бити кохезивна и јака једино ако постоји одређена униформност;
- да *искаже анимозийетѝ* – како би „елиминисала” оне које не симпатише;
- да *би се забављао јер му је досадно* – то су садистички мотивисани мобери који проналазе задовољство у задавању мука другима;
- да *оснажи ѡредрасуде* – зато што гаји мржњу према одређеној друштвеној, расној или етничкој групи.

Мобинг се некада пореди и са породичним насиљем јер „мобер (насилник) наноси (физичку) бол када и где он одлучи, држећи жртву у сталном ишчекивању и страху, јер она зна да се напад може десити било где и било када и да не сме да се нада и осећа сигурном чак и када мирни периоди потрају дуже”¹².

ПОЛОЖАЈ ЖЕНА НА РАДУ

Иако је Република Србија потписала Конвенцију Уједињених нација о елиминисању свих облика дискриминације жена још давне 1980. године, и даље постоје предрасуде када је реч о запошљавању жена на високим функцијама. У литератури се може пронаћи изјава народног посланика Николића који је приликом расправе о постављању Милице Лучић Чавић за главну уредницу информативног програма телевизије Београд 1991. године, изјавио у Народној скупштини „незгодно је да ми другови устоличимо једну госпођу на ту функцију”.¹³ Вероватно је овде акценат стављен на полну припадност чиме се заправо омаловажавају жене.

За жену дуго времена није било места у политици. Првој жени која је освојила мандат у Доњем дому енглеског парламента Ненси Астор, Винстон Черчил пожелео је добродошлицу речима: „Када сте Ви ушли у Доњи дом, осећао сам се као да је жена ушла у моје купатило, а ја нисам имао ништа чиме бих се заштитио осим сунђера.”¹⁴ Ово само говори у

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibid.*

¹³ *Жене за жене*, Београд, новембар 1993, 41.

¹⁴ Константиновић-Вилић, С., Петрушић, Н., Жунић, Н., Ђорић, Г., *Људска ѡправа за жене*, Одбор за грађанску иницијативу, Ниш, 2004, 12.

прилог тврдњи да мушкарци немају поверења у жене када је реч о подели политичке власти и моћи.

Закон врло детаљно регулише питање заштите од злостављања на раду. Међутим, поставља се питање којим је све то видовима насиља жена изложена на радном месту и да ли јој овај закон заиста може пружити заштиту.

Први облик насиља који жена може доживети на радном месту је узнемиравање. Према Закону о раду¹⁵ узнемиравање је свако нежељено понашање узроковано неким од основа из чл. 18.¹⁶ овог закона које има за циљ или представља повреду достојанства лица које тражи запослење, као и запосленог, а које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење. Овде се као жртва не мора појавити само жена, али ова одредба би требало да заштити жену од непријатних догађаја које доживљава на послу, а који нису сексуалног карактера, већ им је циљ да понизе или увреду жртву без било каквих радњи сексуалног типа.

Када друштво из дана у дан тоне у све дубљи морални суноврат неизбежна је и све чешћа појава сексуалних деликата. Као најблажи облик ових деликата јавља се сексуално узнемиравање.

Сексуално узнемиравање јесте свако вербално, невербално или физичко понашање које има за циљ или представља повреду достојанства лица које тражи запослење, као и запосленог у сфери полног живота, а које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење.¹⁷ Сексуално узнемиравање може се дефинисати и као нежељено удварање, тражење сексуалних услуга и друго вербално и физичко понашање сексуалног типа, у случајевима када пристанак или непристанак на овакво понашање директно или индиректно утиче на нечије запослење, знатно утиче на квалитет нечијег рада или ствара застрашујуће, непријатно или увредљиво окружење на послу.¹⁸ Код овог вида узнемиравања жена потребно је обратити пажњу најпре на то да закон нигде не дефинише да се као злостављач може јавити искључиво мушкарац, што значи да је могуће сексуално узнемиравање и од стране жена, а исто тако и жртва може бити мушкарац.

¹⁵ *Службени гласник РС* бр. 24/05, 61/05 и 54/09.

¹⁶ Пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство.

¹⁷ Закон о раду, чл. 21.

¹⁸ Путеви остваривања родне равноправности и једнаких могућности – од идеје до праксе, *Приручник за службенике и органе локалних самоуправа задужене за равноправност полова*, Београд, 2007, 161.

Већ је речено да се као злостављач, када је реч о мобингу, може појавити не само надређени, већ и подређени, али и колега или незапослени. То значи да и жена на високој функцији може бити сексуално узнемиравана од својих подређених запослених. Да би сексуално узнемиравање постојало потребно је да је реч о понашању које је нежељено. То би значило да жртва мора злостављачу недвосмислено и јасно ставити до знања да је такво понашање непожељно и да га упозори да са таквим понашањем престане. Такође, према Закону о спречавању злостављања на раду она има могућност да поднесе пријаву и обрати се одговорном лицу. Послодавци, са друге стране, у обавези су да пропишу механизме заштите жртва, да обавесте све запослене о недопустивости таквог понашања, да осуде такво понашање и да подстичу жртве да овакве облике узнемиравања пријављују без икаквог страха по своје запослење или могућност напредовања на послу.

Поред стварања непријатног или увредљивог окружења на послу, узнемиравање може имати, нарочито уколико долази од особа које могу утицати на нечији положај на послу, и негативне последице по запослење жртве или њено напредовање, уколико она прихвати односно не прихвати такво понашање. Овакво понашање може утицати и на лични живот жртве. Наиме, долази до високог нивоа стреса, физичке болести, све чешићег одсуства са рада, проблема са спавањем, депресије, а у најтежим случајевима и до размишљања о самоубиству.

Начини на које неко може бити злостављан на послу су различити. Иако ће неки рећи да је то предрасуда, пре бих рекла да је чињеница да је међу женама „трачарење” много присутније него код мушкараца. И зато се често, у женском колективу могу чути оговарања тј. клеветања друге жене, њеног облачења, понашања, породице и слично, што свакако представља један вид злостављања. Надгледање запосленог без његовог знања и са штетном намером представља један вид злостављања.

Приликом заснивања радног односа жена може бити дискриминисана. Тачније, дешава се да се жене условљавају да у одређеном временском периоду од заснивања радног односа не остану у другом стању. На тај начин се од жене тражи да бира између породице и посла, због чега се и дешава да се жене одричу посла и доводе себе у стање економске зависности од мушкараца или прихватају мање плаћене послове. Са друге стране, запослена жена има двоструку улогу – улогу запослене жене и улогу мајке и домаћице. Она ради двоструко радно време и двоструко више троши своју и физичку и психичку енергију. И од ње се очекује да буде успешна и у једној и у другој улози.

Тачно је да се у улози жртве могу јавити и мушкарац и жена. Неко ће рећи да се истицањем жене као чешће жртве мобинга врши дискриминација у односу на мушки пол. Међутим, овде ни у ком случају не можемо говорити о било каквом виду дискриминације, посебно уколико имамо у виду положај жене-раднице кроз историју. Жена је морала да се избори за право да ради. Након што јој је то омогућено, она је за исти рад била мање плаћена од мушкараца на истим пословима. Такође, најчешће је запошљавана у текстилној индустрији где су плате ионако ниске у односу на друге делатности. За разлику од мушкараца, она је подложнија разним уценама од стране послодавца, почевши од тога да у неколико наредних година не планира потомство, до условљавања напредовања у служби разним неморалним понудама. И зато, не можемо рећи да се жени посвећује већа пажња зато што је она вреднија од мушкараца као радник или има било коју другу предност. Ради се заправо о тешком положају у коме је она вековима била и покушајима да се изједначи са мушкарцима.

Злостављање жена на раду је наша стварност. Постоји много већи број начина на који она може бити злостављана него мушкарац, почев од условљавања у погледу трудноће, па до разних облика сексуалног злостављања којима је она чешће изложена у односу на мушкарце. Иако она има много бољи положај него пре једног века, још увек постоје одређене предрасуде према женама као особама које могу да раде на високим функцијама и обављају одговорне послове једнако добро као и мушкарци.

Доношењем закона, наша земља, формално, створила је услове за постојање једног здравог радног окружења и једнакости запослених. Радно место је место на коме проводимо велики део дана. Понекад са колегама проведемо много више времена него са својом породицом. Зато је битно да на посао одлазимо пуни елана, да посао не доживљавамо као мучење, или да сваки нови дан дочекујемо са питањем: „Како ће ме данас малтретирати?“ Закон је донет, остаје само да се види да ли ће и како он бити примењиван у пракси и који су то његови недостаци које би требало уклонити, како би се искоренило злостављање на раду и створила позитивна радна клима.

ЛИТЕРАТУРА

- Балтазаревих, В., *Мобинџ – комуникација на четири ноџе*, Мали немо, Панчево, 2007.
- Жене за жене*, Београд, новембар 1993.
- Закон о раду *Службени гласник РС* бр. 24/05, 61/05 и 54/09
- Закон о спречавању злостављања на раду *Службени гласник РС* бр. 36/2010
- Зорић, Ј., Дичић, Н., Петковић, Н., *Радна права жена у Србији*, Београдски центар за људска права, Београд, 2008.
- Константиновић-Вилић, С., Петрушић, Н., Жунић, Н., Ђорић, Г., *Људска права за жене*, Одбор за грађанску иницијативу, Ниш, 2004.
- Константиновић-Вилић, С., Николић-Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, Пеликан принт, Ниш, 2009.
- Путеви остваривања родне равноправности и једнаких могућности – од идеје до праксе, *Приручник за службенике и органе локалних самоуправа задужене за равноправност полова*, Београд, 2007.
- Тодосијевић, Ј., *Мобинџ*, Архипелаг, Београд, 2012.
- <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/1450-6637/2006/1450-66370604011K.pdf>.
- <http://sr.wikipedia.org/sr/%D0%9C%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D0%B3>

ABUSE AT WORK – LEGAL REGULATION AND REVIEW OF THE ABUSE OF WOMEN

Danijela Tomic,

The student of Ph. D. studies at the Faculty of Law in Nis

Summary

In the recent time we talk more often about abuse at work, but this does not mean that it did not exist in the past. Like the majority of the legal concepts, the abuse at work first appeared in the real life and later was legally regulated. The life is much faster than the law. Abuse at work has its official terminology, i.e. mobbing. However, the question is whether women are more often exposed to the abuse at work than men. What are the types of abuse suffered by women? Can woman on the managing position be abused by the employees? This paper has a goal to answer the question what did the state do in the area of law to prevent the abuse at work, or if the abuse is already present to eliminate it and punish the abuser.

Key words: mobbing, offender, vertical mobbing, horizontal mobbing, protection from mobbing

Marta Vujisić,
Ministarstvo unutrašnjih poslova
student doktorskih studija na Pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu

NASILJE U PORODICI NAD MALOLETNICIMA *

SAŽETAK: Iako je u našoj sredini rasprostranjen stav da je fizičko kažnjavanje dece dozvoljeno, sve češće se ukazuje na potrebu za jasnim definisanjem granice između vaspitanja i nasilja, čime bi se doprinelo ujednačavanju svakodnevnog reagovanja društva na ovu pojavu. Otkriveni slučajevi nasilja u porodici i sve brojnija istraživanja o žrtvama nasilja ukazuju, takođe, da je prava dimenzija ovog društvenog fenomena i krivičnog dela daleko veća od one koje registruju zvanične evidencije državnih organa. Imajući u vidu specifične okolnosti izvršenja dela i karakteristike odnosa između učinioca i žrtve, pretpostavlja se da postoji značajan broj krivičnih dela nasilja u porodici nad maloletnicima koja ostaju neprijavljena policiji.

U radu će biti predstavljeni i podaci do kojih smo došli naučnim istraživanjem, sprovedenim u cilju ispitivanja iskustava maloletnika sa nasiljem u porodici, a koji ukazuju na postojanje tamne brojke kriminaliteta i osnovne motive neprijavlivanja od strane maloletnih žrtava.

Ključne reči: nasilje u porodici, maloletnici, tamna brojka kriminaliteta

UVOD

Nasilje u porodici nije novi oblik ponašanja već je, po svemu sudeći, uobičajeni obrazac ponašanja u skoro svim istorijskim društvima širom sveta. Prevažodno, porodično nasilje se vezivalo za fizičko, psihičko i seksualno

* Rad primljen 23. 10. 2013. godine.

nasilje nad punoletnim osobama ženskog pola, koje je svoje korene imalo u tradicionalnoj neravnopravnosti polova na štetu žena. Ukorenjeni patrijarhalni obrasci ponašanja u društvu, vezivanje uloge žene za reprodukciju i odgajanje potomstva, manje izgleda za ekonomski i društveni prosperitet u velikoj meri odvrćali su žrtve od prijavljivanja.¹

Nasilje u porodici pripada onim krivičnim delima koja karakteriše velika nesrazmernost između broja stvarno izvršenih dela i dela registrovanih u zvaničnim evidencijama organa krivičnog gonjenja (policije i pravosuđa). Ova razlika između stvarno izvršenog i zvanično evidentiranog kriminaliteta predstavlja tzv. tamnu brojku kriminaliteta. Krivična dela, koja su stvarno izvršena ali ne postoje u policijskim evidencijama, ne figuriraju ni u statističkim evidencijama, koje u izvesnoj meri predstavljaju i osnovu donošenja strategija u borbi protiv kriminaliteta. U tom smislu, registrovanje postojanja krivičnih dela koja su policiji nepoznata može ukazati upravo na one oblasti na koje bi trebalo pojačano usmeriti preventivno i represivno delovanje organa krivičnog gonjenja.

Pored nasilja nad ženama kao najčešćeg obika nasilja u porodici sve više pažnje se posvećuje nasilju nad decom, dok su poslednjih godina zabeleženi i slučajevi nasilja u porodici nad muškarcima. Želja da se na izvestan način možda i opravdaju roditelji, mišljenje da je to u našoj sredini „normalno” i da su ponekad sami krivi za to što se dešava dovodi do toga da maloletnici fizičko kažnjavanje od strane roditelja veoma često ne prepoznaju kao nasilje u porodici. S toga ćemo, u ovom radu, posebnu pažnju usmeriti na postojanje tamne brojke kriminaliteta kod krivičnih dela nasilja u porodici čije su žrtve maloletnici.

DEFINISANJE NASILJA U PORODICI NAD MALOLETNICIMA

Uopšteno, nasilje obuhvata sve one akte i aktivnosti koji se mogu označiti kao upotreba ili pretnja upotrebom sile od strane subjekta (nasilnika) u odnosu na objekat (žrtvu), bez obzira na to o kojoj vrsti sile se radilo, s ciljem da se žrtvi, posredno ili neposredno, nanese bol ili kod nje izazovu strah i patnja, kako bi se njeno ponašanje stavilo pod kontrolu izvršioaca – nasilnika.²

Određivanje pojma nasilja u porodici nad decom je vrlo kompleksno, zato što ne postoji saglasnost oko jedinstvene definicije koja bi sadržala sva kažnjiva ponašanja koja predstavljaju nasilje u porodici. Pod nasiljem u porodici nad decom podrazumevaju se različita ponašanja, kao što su: zanemarivanje dece,

¹ Više u: M. Bogdanović, A. Mimica, *Sociološki rečnik*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2007, 346–348.

² *Ibid.*, 346.

zlostavljanje, zapostavljanje, agresivno ponašanje prema deci, vaspitno zapuštanje dece, zločini nad decom, seksualna zlostavljanja dece i sl. Iako se na prvi pogled čini da je reč o veoma jasnom i opštepoznatom pojmu, nasilje u porodici nad decom različito se definiše sa medicinskog, psihološkog, kriminološkog, sociološkog i krivičnog aspekta.

Svetska zdravstvena organizacija je na Konsultacijama o sprečavanju zlostavljanja dece, održanim 1999. godine u Ženevi, definisala da zlostavljanje ili zlostavljanje deteta obuhvata sve oblike fizičkog, odnosno emocionalnog zlostavljanja, seksualnu zlostavljanja, zanemarivanje ili nemaran postupak, kao i komercijalnu ili drugu eksploataciju, što dovodi do stvarnog ili potencijalnog narušavanja zdravlja deteta, njegovog preživljavanja, razvoja ili dostojanstva u okviru odnosa koji uključuje odgovornost, poverenje ili moć.³ Zlostavljanje (zlostavljanje) deteta se u skladu sa ovom definicijom može uslovno podeliti na specifične podvrste zlostavljanja:

- fizičko zlostavljanje,
- seksualnu zlostavljanja,
- emocionalno zlostavljanje i zlostavljanja i
- zanemarivanje i eksploataciju.

Najopštije, nasilje u porodici nad decom može se definisati kao nasilje koje nad decom najčešće vrše roditelji, najrazličitijim oblicima fizičkog, seksualnog i psihičkog nasilja.

Fizičko nasilje se definiše kao nanošenje namernih povreda detetu, upotrebom fizičke sile sa ili bez upotrebe drugih sredstava, kojima se detetu nanose povrede, ozlede, rane, ili na drugi način narušava zdravlje ili ugrožava život. U tom smislu fizičko nasilje podrazumeva različite oblike nasilja nad decom: šamaranje, udaranje, batinjanje, prebijanje, šutiranje, davljenje, bacanje, trovanje, zaključavanje, uskraćivanje hrane i lekova i dr. Fizičko zlostavljanje najčešće preduzimaju roditelji kao disciplinsku meru u „vaspitavanju” dece.

Seksualno nasilje predstavlja svaku povredu polne slobode i polnog morala, svaki vid degradiranja i ponižavanja na seksualnoj osnovi, „klasično” silovanje, kao i svaki vid prisiljavanja na seksualni odnos. U tom smislu razlikuje se nekoliko oblika seksualnog nasilja: beskontaktno (nemoralno izlaganje, pokazivanje pornografskih slika i sl.), nepenetrativni kontakt (dodirivanje, masturbacija i sl.) i penetrativni kontakt (bilo da je ostvaren prstima ili korišćenjem nekog predmeta, bilo da je u pitanju potpun seksualni odnos).⁴

³ http://www.who.int/topics/child_abuse/en/ pretraženo: 2. 7. 2010. godine.

⁴ Posebni protokol sistema zdravstvene zaštite za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja (<http://www.minzdravlja.info/downloads/Zakoni/Ostalo/PosebniProtokolSistemaZdravstveneZastiteZaZastituDeceOdZlostavljanja.pdf> pretraženo: 2. 7. 2010. godine).

Psihičko nasilje se ne može odvojiti od već navedenih oblika nasilja, zato što se prilikom svakog fizičkog i seksualnog nasilja vrši i svojevrsno psihičko nasilje. Ova vrsta nasilja je najčešće manje vidljiva i smatra se manje opasnom, ali upravo psihičko nasilje zbog specifičnosti duševnog razvoja deteta može da ostavi trajne posledice na psihički život deteta. Pod psihičkim nasiljem podrazumevaju se takva ponašanja kojima se dete zapostavlja, ugrožava, potcenjuje, vređa ili verbalno napada ili se lišava emocionalne podrške, kao što su: vređanje, vika, korišćenje pogrdnih imena i psovki, uskraćivanje ljubavi i pažnje, stalno kritikovanje, stvaranje konfuzije i nesigurnosti kod žrtve, postavljanje nerealnih i neostvarivih očekivanja u odnosu na žrtvu, ispoljavanje zlostavljačkog autoriteta, izolacija, poricanje i prebacivanje krivice za nasilje i sl.⁵

U određivanju pojma nasilja u porodici nad decom, trebalo bi imati u vidu i različita mišljenja o upotrebi tzv. vaspitnih batina, ili vaspitnih metoda fizičkog kažnjavanja. Sa jedne strane, smatra se da se roditeljima mora ostaviti da u svakodnevnom, realnim situacijama mogu raspolagati i ovim sredstvom, dok se, sa druge strane, ističe da upravo takvo reagovanje roditelja podstiče nasilje u porodici, i nasilje u društvu generalno, jer se učimo da silom rešavamo probleme koji se silom ne mogu rešiti. Na taj način granica između vaspitanja i nasilja nije jasno povučena, i doprinosi neujednačenosti kako u teorijskom definisanju, tako i u svakodnevnom slučajevima reagovanja na moguće slučajeve nasilja. Na ovakvo stanje ukazuje i jedno od najobimnijih istraživanja o nasilju nad decom koje je uradio UNICEF sa svojim partnerima, a koje je pokazalo da čak 72 % roditelja u našoj zemlji veruje da je „batina iz raja izašla” i fizički kažnjava svoju decu.⁶

PRAVNI OKVIR ZAŠTITE MALOLETNIKA OD NASILJA U PORODICI

Uporedo sa podizanjem društvene svesti o rasprostranjenosti i opasnosti nasilja u porodici došlo je i do krivičnopravne inkriminacije ovog dela. Međunarodni standardi prevencije i zaštite ljudskih prava u slučaju nasilja u porodici razvijeni su prvenstveno u okviru sledećih dokumenata organizacije Ujedinjenih nacija: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i pripadajuća dva opciona protokola i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Iako se

⁵ Opširnije u: B. Mihić, Porodično nasilje nad decom, *Temida*, Viktimološko društvo Srbije i „Prometej”, Beograd, vol. 5, br. 3, 51–58, 2002.

⁶ <http://www.politika.rs/rubrike/Drustvo/U-porastu-nasilje-nad-decom.lt.html> pretraženo: 2. 7. 2010. godine.

eksplicitno ne bavi pitanjima nasilja u porodici, inkriminacijom protivpravnih ponašanja i zaštitom žrtava, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima garantuje osnovna ljudska prava i slobode, kao što su: pravo na jednakost, pravo na slobodu od diskriminacije, pravo na život, slobodu i ličnu sigurnost, pravo na slobodu od mučenja i surovog, nehumanog ili ponižavajućeg tretmana, pravo na priznavanje pravne ličnosti, pravo na ravnopravan tretman pred sudom, pravo na sudsku zaštitu, pravo na ravnopravnost u porodici i pravo na najviši mogući standard mentalnog i fizičkog zdravlja.

Najpotpuniji izvor u zaštiti dece od nasilja uopšte jeste Konvencija o pravima deteta⁷ koja državama potpisnicama nalaže da preduzmu sve mere u smislu zaštite deteta od svih oblika fizičkog i psihičkog nasilja, povređivanja i zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje. Ratifikovanjem ove Konvencije Republika Srbija se obavezala da preduzme sve mere za sprečavanje nasilja nad decom i da obezbedi zaštitu deteta od svih oblika nasilja u porodici, i to prvenstveno od:

- fizičkog i mentalnog nasilja, zloupotrebe i zanemarivanja,
- svih oblika seksualnog izrabljivanja i seksualne zloupotrebe,
- nasilnog odvođenja dece i trgovine decom,
- svih drugih oblika eksploatacije štetnih za dete, i
- mučenja, nehumanih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja.

Konvencija takođe određuje obavezu države da obezbedi mere podrške za fizički i psihički oporavak deteta – žrtve nasilja i njegovu socijalnu reintegraciju.

Ustav Republike Srbije garantuje deci nesmetano uživanje ljudskih prava primereno njihovom uzrastu i duševnoj zrelosti. Deca su zaštićena od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebljavanja.

Porodičnim zakonom⁸ ustanovljena je obaveza države da preduzme sve potrebne mere za zaštitu od zanemarivanja, od fizičkog emocionalnog i seksualnog zlostavljanja, kao i od svake vrste eksploatacije dece. Čl. 6, između ostalog, predviđeno je sledeće:

- svako je dužan da se rukovodi najboljim interesom deteta u svim aktivnostima koje se tiču deteta,
- država ima obavezu da preduzima sve potrebne mere za zaštitu deteta od zanemarivanja, od fizičkog, seksualnog i emocionalnog zlostavljanja te od svake vrste eksploatacije, i
- država ima obavezu da poštuje, štiti i unapređuje prava deteta.

⁷ [http://www.unicef.org/serbia/Konvencija_o_pravima_deteta_sa_fakultativnim_protokolima\(1\).pdf](http://www.unicef.org/serbia/Konvencija_o_pravima_deteta_sa_fakultativnim_protokolima(1).pdf) pretraženo: 29. 9. 2013. godine.

⁸ Porodični zakon (*Službeni glasnik RS*, br. 18/2005 i 72/2011 – dr. zakon).

Čl. 7. Porodičnog zakona, zabranjena je zloupotreba roditeljskog prava, a čl. 10. izričito zabranjuje nasilje u porodici, i predviđa da svako ima pravo na zaštitu od nasilja u porodici.

Nasilje u porodici definisano je čl. 197. Porodičnog zakona, kao ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice. Za razliku od Krivičnog zakonika, koji ne definiše egzaktno koja ponašanja predstavljaju nasilje u porodici, u Porodičnom zakonu kao ponašanja koja se naročito smatraju nasiljem u porodici navode se:

1. nanošenje ili pokušaj nanošenja telesne povrede,
2. izazivanje straha pretnjom ubistva ili nanošenja telesne povrede članu porodice ili njemu bliskom licu,
3. prisiljavanje na seksualni odnos,
4. navođenje na seksualni odnos ili seksualni odnos sa licem koje nije navršilo 14. godina života ili nemoćnim licem,
5. ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima, i
6. vređanje, kao i svako drugo drsko, bezobzirno i zlonamerno ponašanje.

Porodični zakon definiše i krug lica koja se u smislu ovog zakona smatraju članovima porodice i to su: supružnici ili bivši supružnici, deca, roditelji i ostali krvni srodnici, te lica u tazbinskom ili adoptivnom srodstvu, odnosno lica koja vezuje hraniteljstvo, lica koja žive ili su živela u istom porodičnom domaćinstvu, vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri, lica koja su međusobno bila ili su još uvek u emotivnoj ili seksualnoj vezi, odnosno koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu.

KRIVIČNO DELO NASILJA U PORODICI

Krivični zakonik Republike Srbije⁹ krivično delo nasilja u porodici predviđa u grupi krivičnih dela protiv braka i porodice. U članu 194. nasilje u porodici definisano je na sledeći način: „Ko primenom nasilja, pretnjom da će se napasti na život ili telo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice kazniće se zatvorom od tri meseca do tri godine.”

Delo se sastoji u primeni nasilja, pretnji da će se napasti na život i telo, drskom ili u bezobzirnem ponašanju kojim se ugrožava telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice.

⁹ Krivični zakonik (*Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005-isp., 107/2005-isp., 72/2009, 111/2009 i 121/2012).

Objekat zaštite je spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje člana porodice. Spokojstvo označava osećanje psihičke i fizičke sigurnosti, odsustvo uznemiravanja od strane nekog lica, uverenje da ne pretil nikakva opasnost i sl. Pod duševnim stanjem može se smatrati ono što se najčešće naziva duševnim mirom, odsustvo straha, nesigurnosti, uzbuđenja.¹⁰

Radnja izvršenja sastoji se iz više alternativno predviđenih delatnosti: 1) primena nasilja, 2) pretnja da će se napasti na život i telo i 3) drsko ili bezobzirno ponašanje. Nasilje je svaka delatnost kojom se neposredno, blisko i stvarno ugrožava telesni i duševni integritet pasivnog subjekta.¹¹ Pod nasiljem se najčešće podrazumeva primena fizičke sile, ali je moguća i upotreba apsolutne i kompulzivne sile, kao i upotreba hipnotičkih i omamljujućih sredstava. Pretnja mora biti ozbiljna, stvarna, moguća i neotklonjiva, i njom se pasivnom subjektu pretil određenim zlom, da će se napasti na život i telo. Drsko ili bezobzirno ponašanje je svako ponašanje kojim se grubo, vulgarno, nepristojno ponaša prema drugom licu.¹²

Pasivni subjekt je član porodice. Članovi porodice su, prema odredbama Porodičnog zakona, bračni drugovi i srodnici po krvi (deca, baba i deda) koji žive u zajedničkom domaćinstvu. Članovima porodice smatraju se i bivši supružnici, njihova deca, i roditelji bivših supružnika, lica u tazbinskom ili adoptivnom srodstvu ili lica koja vezuje hraniteljstvo, lica koja su živela ili žive u istom porodičnom domaćinstvu, vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri, i lica koja su međusobno bila ili su i dalje u seksualnoj ili emotivnoj vezi odnosno koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu. Neki autori, međutim, smatraju da pojam člana porodice kod ovog krivičnog dela ne bi trebalo uzeti u tako širokom značenju, ukoliko ova lica ne žive u istom domaćinstvu.¹³

Posledica dela se javlja u vidu ugrožavanja spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja člana porodice.

Krivično delo nasilja u porodici ima karakter *delicta propria*, što znači da može biti ostvareno samo od strane određenih lica, tj. lica sa određenim svojstvima. Izvršilac ovog dela može biti samo član porodice koji radnju izvršenja preduzima na određeni način takođe prema članu porodice. U pogledu vinosti potreban je umišljaj.

Za osnovni oblik dela predviđena je kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

¹⁰ Lj. Lazarević, *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije*, Savremena administracija, Beograd, 2006, 550.

¹¹ V. Đurđić, D. Jovašević, *Krivično pravo, Posebni deo, Nomos*, Beograd, 2006, 101.

¹² *Ibid.*

¹³ LJ. Lazarević, *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije, op. cit.*, 550.

Delo ima tri teža oblika. Prvi kvalifikovani oblik dela postoji ukoliko je osnovni oblik dela izvršen upotrebom oružja, opasnog oruđa ili drugog sredstva podobnog da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši. Za ovaj oblik predviđena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Drugi kvalifikovani oblik dela postoji ukoliko je izvršenjem osnovnog ili prvog kvalifikovanog oblika dela nastupila teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili je delo izvršeno prema maloletnom licu. Za ovaj oblik predviđena je kazna zatvora od dve do deset godina

Nasilje u porodici prema maloletnom licu manifestuje se, dakle, kao napad na telesni ili duševni integritet ili spokojstvo maloletnika, upotrebom sile ili ozbiljne pretnje. Krivično delo će postojati kada je došlo do povrede telesnog ili duševnog integriteta, ali i onda kada je integritet manje ili više ugrožen. Žrtva ovog težeg oblika je maloletnik, tj. lice koje nije navršilo osamnaest godina. Naročito kod ove kategorije lica povrede ili ugrožavanja spokojsstva, duševnog ili telesnog integriteta mogu imati dalekosežne negativne posledice.

Najteži oblik dela postoji ukoliko je usled izvršenja osnovnog ili kvalifikovanih oblika dela nastupila smrt člana porodice. Smrt mora biti rezultat radnje izvršenja i mora biti obuhvaćena nehatom učinioca. Za ovaj oblika predviđena je kazna zatvora od tri do petnaest godina.

Poseban oblik krivičnog dela nasilja u porodici čini lice koje prekrši mere zaštite od nasilja u porodici koje mu je odredio sud na osnovu zakona. Za ovaj oblik predviđena je kazna zatvora od tri meseca do tri godine i novčana kazna. Porodični zakon čl. 198. predviđa mere zaštite od nasilja u porodici kojima se privremeno zabranjuje ili ograničava održavanje ličnih odnosa sa drugim članom porodice. Te mere su: 1) izdavanje naloga za iseljenje iz porodičnog stana ili kuće, bez obzira na pravo svojine odnosno zakupa nepokretnosti, 2) izdavanje naloga za useljenje u porodični stan ili kuću, bez obzira na pravo svojine odnosno zakupa nepokretnosti, 3) zabrana približavanja članu porodice na određenoj udaljenosti, 4) zabrana pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada člana porodice, 5) zabrana daljeg uznemiravanja člana porodice. Mera zaštite od nasilja u porodici može trajati najviše godinu dana.

Krivični zakonik, takođe, čl. 89a predviđa meru zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenim. Ovom merom predviđeno je da sud može učiniocu krivičnog dela zabraniti približavanje oštećenom na određenoj udaljenosti, zabraniti pristup u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada oštećenog i zabraniti dalje uznemiravanje oštećenog, odnosno dalju komunikaciju sa oštećenim, ako se opravdano može smatrati da bi dalje vršenje takvih radnji učinioca krivičnog dela bilo opasno po oštećenog. Ova mera bezbednosti može trajati od šest meseci do tri godine.

U vezi sa krivičnim delom nasilja u porodici je i jedan od oblika krivičnog dela teškog ubistva, predviđenog čl. 114. t. 10. KZRS. Ovom odredbom predviđeno je da teško ubistvo postoji i kada učinilac sa umišljajem liši života člana svoje porodice kojeg je, prethodno, kraće ili duže fizički ili psihički zlostavljao. Ovde se radi o svojstvu pasivnog subjekta i prethodnom zlostavljanju kao kvalifikatornim okolnostima. Naime, izvršilac ovog dela je lice koje je pre izvršenja i ne u vezi sa ubistvom, zlostavljalo člana porodice, odnosno kada je nehumano ponašanje prethodilo ubistvu. Za ovo delo propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili od trideset do četrdeset godina.

OBIM I DINAMIKA KRIVIČNOG DELA NASILJA U PORODICI

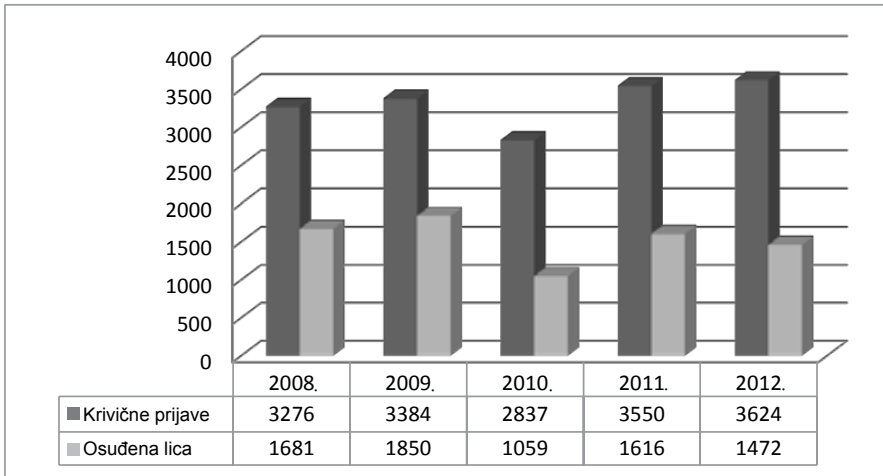
Tačne podatke o stvarnim razmerama nasilja u porodici, a posebno onog kojem su, gotovo svakodnevno, izloženi maloletnici u Srbiji teško je dati s obzirom na to da ne postoji jedinstven sistem evidentiranja i praćenja ovog krivičnog dela. Institucije koje se bave problemima nasilja koriste različite parametre za sagledavanje i registrovanje pojave, što čini podatke teškim za upoređivanje. Takođe, povećano interesovanje za slučajeve nasilja u porodici nad decom javilo se tek početkom ove decenije, kada je 2002. godine nasilje u porodici i predviđeno kao krivično delo u našoj zemlji. Nasilje u porodici je zasigurno postojalo i ranije, ali su tek tada stvorene zakonske pretpostavke i strategije za uspešnu prevenciju i represiju ove vrste krivičnih dela.

Zvanične evidencije državnih organa o broju krivičnih dela nasilja u porodici veoma se razlikuju. U policijskim evidencijama figurira najveći broj izvršenih dela, koji se zatim smanjuje kroz evidencije tužilaštva i sudova.

Kao što se može uočiti na Grafikonu 1, evidentna je tendencija blagog rasta broja prijavljenih punoletnih učinioaca za krivično delo nasilja u porodici. U 2012. godini podneto je oko 11 % više krivičnih prijava za krivično delo nasilja u porodici nego u 2008. godini, dok je u sudskim evidencijama, iste godine, zabeleženo oko 13 % manje osuda za navedeno krivično delo nego u 2008. godini.

Očigledan rast broja evidentiranih krivičnih dela nasilja u porodici kroz evidencije državnih organa ne mora nužno da znači i stvarno povećanje slučajeva ovog krivičnog dela. Na rast evidentiranih slučajeva nasilja u porodici utiče i svest ljudi o nasilju kao zabranjenom ponašanju, i podsticanje, kako žrtava, tako i drugih da ovo krivično delo prijave. Otvaranje „sigurnih kuća”, osnivanje nevladinih organizacija za pomoć žrtvama nasilja u porodici, pojačan rad represivnih organa ka što efikasnijem sankcionisanju ovih krivičnih dela,

kao i jedna opšta društvena klima u kojoj se osuđuje ovo nasilje, predstavljaju podstrek većem broju žrtava da preuzmu možda odlučujući korak i prijave nasilje. U tom smislu oslanjanje samo na zvanične evidencije o broju izvršenih krivičnih dela nasilja u porodici ne može nam dati pouzdane podatke o stvarnoj rasprostranjenosti ove pojave.

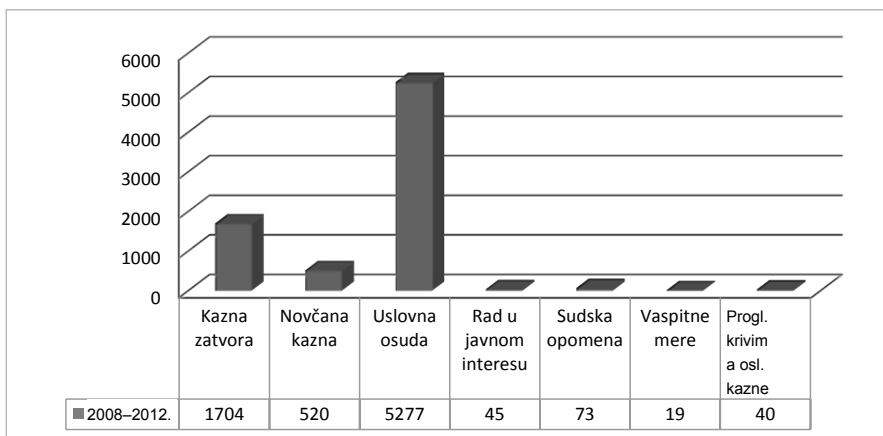
Grafikon 1. – Prikaz broja prijavljenih i osuđenih punoletnih učinilaca krivičnog dela nasilja u porodici, u periodu od 2008. do 2012. godine, na teritoriji Republike Srbije¹⁴

Na Grafikonu 1, takođe, može se uočiti da se broj registrovanih krivičnih dela nasilja u porodici umnogome razlikuje u zavisnosti od državnog organa koji ovo delo evidentira. Broj krivičnih dela koji se registruje u zvaničnim sudskim evidencijama može biti manji čak i do jedne polovine od onih u evidencijama policije. Sa jedne strane možemo zaključiti da postoje situacije u kojima je neko delo prijavljeno policiji kao nasilje u porodici, ali u kojima tužilaštvo ili sud u krajnjoj liniji nisu našli da postoji ovo krivično delo, odnosno sva prijavljena dela nisu krivična dela, tako da se broj krivičnih dela koji figurira u policijskim evidencijama smanjuje ka sudskim evidencijama zbog odbacivanja krivičnih prijava, obustavljanja postupka, donošenja oslobađajućih presuda i dr.

Takođe, prilikom davanja odgovora na pitanje o stvarnom broju izvršenih krivičnih dela nasilja u porodici, treba imati u vidu i postojeću sudsku praksu kažnjavanja za ovo krivično delo. Naime od ukupnog broja prijavljenih lica za krivično delo nasilja u porodici, u posmatranom periodu, osuđeno je između

¹⁴ Izvor: Zvanične evidencije Republičkog zavoda za statistiku (www.webrzs.stat.gov.rs pretraženo: 25. 8. 2013. godine).

37% i 51%, iako se radi o krivičnom delu koje može izvršiti samo određena kategorija učinilaca, odnosno izvršilac koji je žrtvi poznat. U strukturi izrečenih krivičnih sankcija, osuđenim punoletnim učiniocima za navedeno krivično delo u periodu od 2008. do 2012. godine dominira uslovna osuda, na koju je osuđeno oko 70% učinioca, dok je 22% osuđeno na kaznu zatvora. Novčana kazna izrečena je u oko 6,8% slučajeva.

Grafikon 2. – Struktura izrečenih krivičnih sankcija punoletnim učiniocima krivičnog dela nasilja u porodici, u periodu od 2008. do 2012. godine, na teritoriji Republike Srbije¹⁵

Međutim, možemo pretpostaviti da postoji i značajan broj izvršenih krivičnih dela nasilja u porodici koja nisu prijavljena policiji pa samim tim ne postoje ni u kakvim zvaničnim evidencijama. Potpuno nepoznavanje ili nedovoljno poznavanje zakonskih propisa, nemogućnost da se razgraniči nasilje od vaspitanja, kao i specifičan odnos učinioca i žrtve često kod dece dovode do nepravilne predstave o tome da li su oni zaista žrtve krivičnog dela nasilja u porodici ili ne. Naročito, u slučajevima nasilja u porodici nad decom, same žrtve nalaze se u nedoumici. Da li će neko krivično delo nasilja u porodici biti prijavljeno ili ne, u velikoj meri uslovljeno je i mišljenjem žrtve, odnosno njenim stavom o tome da li se u slučajevima nekog psihičkog, fizičkog ili seksualnog nasilja zaista radi o slučajevima krivičnog dela nasilja u porodici. Pozitivan ili negativan odgovor na ovo pitanje može mnogo više uticati na

¹⁵ Izvor: Zvanične evidencije Republičkog zavoda za statistiku (www.webrzs.stat.gov.rs pretraženo: 25. 8. 2013. godine).

prijavljivanje, od faktičkog stanja koje bi se u nekim slučajevima neminovno moglo podvesti pod ovo krivično delo.

U tom smislu opravdano je postaviti pitanje o stvarnom broju izvršenih krivičnih dela nasilja u porodici. U prilog postojanju tamne brojke kriminaliteta kod krivičnog dela nasilje u porodici čije su žrtve maloletnici ide i činjenica da je nad žrtvama, najčešće u dužem vremenskom periodu, više puta bilo izvršeno nasilje u porodici, pre nego što je prijavljeno policiji. Učinioci ovih dela, ukoliko budu prijavljeni policiji, zbog postojanja sticaja, odgovaraju samo za jedno izvršeno krivično delo. Na ovaj način stvarni broj pojedinačno izvršenih krivičnih dela nasilja u porodici ostaje potpuno nepoznat.

ISTRAŽIVANJE ISKUSTAVA MALOLETNIKA SA NASILJEM U PORODICI

Prikupljanjem, sistematizacijom, obradom i tumačenjem podataka do kojih smo došli istraživanjem iskustava srednjoškolaca sa nasiljem u porodici, izveli smo sledeće zaključke.

Kod ispitanika, maloletnih učenika srednjih škola, u velikoj meri uočljivo je potpuno ili delimično nepoznavanje kako zakonskog definisanja nasilja u porodici, tako i uopšte odsustvo bilo kakve mogućnosti nekog preciznijeg definisanja nasilja u porodici. Iako je u svim školama u kojima se sprovodilo istraživanje, u ranijem periodu bilo aktivnosti vezanih za sprečavanje nasilja u porodici, rezultati su pokazali da i dalje postoji veliki stepen neobaveštenosti o tome šta zaista predstavlja nasilje u porodici. Nasilje u porodici se u odgovorima ispitanika prevashodno vezuje za fizičko nasilje, koje se definiše kao tuče, svađe, maltretiranje i zlostavljanje od strane roditelja, dok se psihičko nasilje, ili nasilje od strane nekog drugog člana porodice i ne pominje. Takođe, bitno je napomenuti i da su kroz slobodan razgovor pre popunjavanja ankete, od strane određenog broja ispitanika bila postavljena pitanja da li je nasilje u porodici uopšte krivično delo, ukoliko se delo prijavi na koji način postupa organ unutrašnjih poslova, tužilaštvo i sud, na koji način je moguće zaštititi žrtvu i slično.

Kao osnovne uzroke nasilja u porodici svaki drugi ispitanik navodi alkoholizam kod roditelja, a među dominantnim uzrocima navode se i neslaganje i nerazumevanje između članova porodice, loša finansijska situacija roditelja, uživanje opojnih droga, kao i mišljenje da su izvršiocima ovog krivičnog dela osobe sa psihičkim problemima. Takođe, kao neki od primarnih uzroka nasilja nad decom od strane roditelja navode se neuspeh u školi i laž.

Na pitanje koliko često su, prema saznanjima koje imaju, njihovi vršnjaci žrtve nasilja u porodici, ispitanici su dali dosta neujednačene odgovore. Među odgovorima ispitanika ne postoji saglasnost oko toga koliko su često njihovi vršnjaci žrtve nasilja u porodici. Između četiri od pet ponuđenih odgovora na postavljeno pitanje, gotovo da nema bitnije razlike u odgovorima ispitanika. Oko 27 % ispitanika smatra da su njihovi vršnjaci veoma retko žrtve nasilja u porodici, odgovor retko dalo je 19 % ispitanika, ni često ni retko 25 %, često 24 % i vrlo često 5 %. Ovakvi odgovori uslovljeni su, pre svega, saznanjima ispitanika o slučajevima nasilja u porodici u kojima su žrtve njihovi vršnjaci. Na pitanje da li znaju za neki slučaj nasilja u porodici, koji se desio u poslednjih pet godina, a u kome je žrtva bio neki njihov vršnjak, 30% ispitanika odgovorilo je pozitivno.

Većina ispitanika, oko 95 % smatra da je strah primarni motiv zašto maloletnici žrtve nasilja u porodici, ne prijavljuju ovo krivično delo. U ovom smislu, kao motiv neprijavlivanja izdvajaju strah od osвете učinioca, od ponovnog povratka učinioca u porodicu, od mogućeg zlostavljanja od strane drugog člana porodice u slučaju prijavljivanja, i strah od osude od strane okoline. Kao motive neprijavlivanja, u malom broju preostalih slučajeva ispitanici navode mogući osećaj sramote ukoliko bi okolina saznala za nasilje koje je izvršeno nad njima, kao i specifičan odnos između učinioca i žrtve, odnosno želju da i pored toga što su žrtve ipak zaštite učinioca, navodeći da ne žele da prijave člana svoje porodice.

Ispitanici, kao što je i navedno, nasilje u porodici prvenstveno vezuju za fizičko kažnjavanje od strane roditelja. U tom smislu neke aktivnosti ili stanja, odnosno uzroci koji utiču na fizičko kažnjavanje maloletnika od strane roditelja, mogu ukazati i na potencijalne uslove u kojima dolazi do izvršenja nasilja u porodici. Kao osnovni uzrok fizičkog kažnjavanja maloletnika od strane roditelja, 30 % ispitanika navodi loše ocene ili neuspeh u školi. Osim zbog loših ocena, prema mišljenju oko 25 % ispitanika roditelji najčešće kažnjavaju decu zbog neposlušnosti ili neizvršavanja njihovih obaveza, oko 15 % ispitanika smatra da, najčešće, do kažnjavanja dolazi zbog upotrebe alkohola i opojnih droga od strane maloletnika, a oko 5 % ispitanika smatra da su česti i kasni izlasci osnovni razlog fizičkog kažnjavanja. Posebno bi trebalo naglasiti da oko 20 % ispitanika smatra da roditelji fizički kažnjavaju decu onda kada imaju neke lične probleme, odnosno u situacijama kada se nalaze pod uticajem alkohola ili opojnih droga, kada imaju finansijske probleme ili su loše raspoloženi.

Fizičko kažnjavanje od strane roditelja dešavalo se svakom drugom maloletniku. Oko 50 % ispitanika koji su bili fizički kažnjavani od strane roditelja ovaj način kažnjavanja vezuje za period do petnaeste godine. Fizičko kažnjavanje od strane roditelja i u srednješkolskom periodu doživljava 25 % od ukupnog

broja ispitanika. Ono što je posebno karakteristično jeste da od ukupnog broja maloletnika koji su odgovorili da su fizički kažnjavani od strane roditelja čak 2/3 njih ne prepoznaje takvu vrstu kažnjavanja kao nasilje u porodici; ovi ispitanici smatraju da takva ponašanja njihovih roditelja ne mogu podvesti pod nasilje u porodici, već da predstavljaju nešto što je „normalno” i „što se svakom dešava”.

Žrtva nasilja u porodici je barem jednom u životu bio svaki peti ispitanik. U preko 90 % slučajeva radilo se o primeni fizičkog nasilja od strane roditelja.

Nasilje u porodici nad decom se veoma retko prijavljivalo policiji, tako da na jedan prijavljeni slučaj, ide sedam neprijavljenih slučajeva ovog krivičnog dela. Nasilje koje je prijavljeno policiji vezuje se za slučajeve dugotrajnog nasilja, koje potiče još iz perioda kada je žrtva bila u osnovnoj školi, i u životu žrtve se i dalje događa veoma često. Karakteristično je da se i u slučajevima prijavljivanja krivičnog dela, nasilje i dalje nastavljalo, verovatno nakon povratka učinioca u porodicu.

Između ponuđenih tvrdnji, odnosno dominantnih motiva neprijavlivanja nasilja u porodici od strane maloletnih žrtava, oko 60 % ispitanika žrtva nasilja u porodici se u potpunosti ili uglavnom slaže sa tvrdnjom da nasilje u porodici ne bi prijavili zato što misle da su ponekad sami krivi za to što ima se dešava, a oko 55 % ovih ispitanika ne bi prijavilo nasilje u porodici zato što ne žele da član njihove porodice bude kažnjen. Oko polovine žrtava se u potpunosti ili delimično slaže sa svim ili sa nekom od preostalih tvrdnji, odnosno da nasilje u porodici ne bi prijavili zato što se plaše osvete učinioca ili reakcije članova njihove porodice, zato što se osećaju posramljenim ili zato što se nadaju da će vremenom prestati. Još se može izdvojiti da se polovina žrtava nasilja u porodici slaže sa ponuđenom tvrdnjom da policija ne može da im pomogne, što u određenoj meri može ukazati na poverenje ili nepoverenje žrtava u rad organa krivičnog pravosuđa.

Na kraju, trebalo bi posebno naglasiti da se ovi rezultati ne mogu uzeti bez rezerve, imajući u vidu da se radi o takvom metodu istraživanja (anketno istraživanje) kod koga možda nisu svi ispitanici spremni da potpuno iskreno odgovore na pitanja njima nepoznatog istraživača. Istraživanje je sprovedeno u srednjim školama, među decom koja su za vreme istraživanja pohađala nastavu. Do onih ispitanika za koje se može pretpostaviti da su žrtve nasilja u porodici, koji se nalaze u vaspitno-popravnim domovima, ne pohađaju srednju školu, koji su napustili školu, ili iz različitih razloga ne dolaze na nastavu na ovaj način ne može se doći.

ZAKLJUČAK

Iako se poslednjih godina sve više pažnje posvećuje nasilju nad mladima uopšte, evidentno je da maloletnici nisu upoznati sa svojim zakonski garantovanim pravima. Nedovoljno angažovanje na približavanju maloletnicima onog što čini zakonom zabranjena ponašanja, objašnjenja koja su ta kažnjiva ponašanja, gde je razlika između vaspitanja i krivičnog dela ima za rezultat nepotpuno ili nepravilno shvatnje maloletnika šta to zapravo čini nasilje u porodici. Ono što ispitanici smatraju fizičkim kažnjavanjem, a ne nasiljem u porodici, u tom smislu trebalo bi uzeti sa rezervom, jer bi se neka od tih ponašanja, ukoliko se strogo pridržavamo zakonskih određenja, mogla smatrati nasiljem u porodici. Nепрепозnavanje ovakvih ponašanja kao krivičnih dela dovodi, pored ostalih uzroka, do njihovog neprijavljivanja, što umnogome modifikuje zvanične policijske i sudske evidencije.

Ukorenjeni obrasci patrijarhalnog društva, ekonomska zavisnost dece od roditelja, potreba za izvesnim opravdanjem roditeljskih postupaka, kao i mišljenje da je fizičko kažnjavanje uslovno normalno i da se dešava i u drugim porodicama, vode nas dalje od saznavanja pravog stanja. Ukoliko uzmemo u obzir rezultate istraživanja koji pokazuju da je svaki peti maloletnik bio žrtva nasilja u porodici, da na jedan zvanično evidentiran slučaj ide sedam neevidentiranih slučajeva nasilja u porodici nad decom, kao i da je svakom trećem maloletniku poznat najmanje jedan slučaj nasilja u porodici u kome je žrtva neki njihov vršnjak, zvanični podaci o žrtvama mogu biti i više puta multiplikovani.

Sve intenzivniji napori da se ukaže na nasilje kao pogrešan obrazac ponašanja, hapšenja i procesuiranja nasilnika, mogućnost smeštanja žrtava u tzv. sigurne kuće, neki su od razloga koji doprinose povećanom prijavljivanju ovih slučajeva. Ali kako je nasilje duboko ukorenjeno, samo jedna organizovana preventivna delatnost može dovesti do bitnijeg preokreta u odnosima roditelja i dece. Možda bi se navedeni primer zakonom zabranjenog šamaranja dece, u dogledno vreme mogao implementirati i kod nas. Iako samo slovo zakona ne može samo od sebe rešiti probleme, neki sličan član zakona, uz postojeća zakonska rešenja i Nacionalnu strategiju za prevenciju i zaštitu dece od nasilja, kao i zajednička aktivnost svih državnih institucija, obrazovnog i zdravstvenog sistema, centara za socijalni rad, policije, tužilaštva i sudova, pre svega kroz preventivnu a zatim i represivnu aktivnost, podrška celokupne društvene zajednice, kao i povećanje svesti kod roditelja o nasilju kao zabranjenom ponašanju, mogu nas dovesti u društvo kakvo želimo, društvo bez nasilja.

LITERATURA

- Bogdanović, M., Mimica, A., *Sociološki rečnik*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2007.
- Đurđić, V., Jovašević, D., *Krivično pravo*, Posebni deo, Nomos, Beograd, 2006.
- Krivični zakonik (*Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005-isp., 107/2005-isp., 72/2009, 111/2009 i 121/2012).
- Lazarević, Lj., *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije*, Savremena administracija, Beograd, 2006.
- Mihić, B., *Porodično nasilje nad decom*, Temida, Viktimološko društvo Srbije i „Prometej”, Beograd, vol. 5, br. 3, 51–58, 2002.
- Porodični zakon (*Službeni glasnik RS*, br. 18/2005 i 72/2011 – dr. zakon).
- Posebni protokol sistema zdravstvene zaštite za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja
(www.minzdravlja.info/downloads/Zakoni/Ostalo/PosebniProtokolSistemaZdravstveneZastiteZaZastituDeceOdZlostavljanja.pdf pretraženo: 2. 7. 2010. godine).
- www.politika.rs/rubrike/Drustvo/U-porastu-nasilje-nad-decom.lt.html pretraženo: 2. 7. 2010. godine.
- [www.unicef.org/serbia/Konvencija_o_pravima_deteta_sa_fakultativnim_protokolima\(1\).pdf](http://www.unicef.org/serbia/Konvencija_o_pravima_deteta_sa_fakultativnim_protokolima(1).pdf) pretraženo: 29. 9. 2013. godine.
- www.webrzs.stat.gov.rs pretraženo: 25. 8. 2013. godine.
- www.who.int/topics/child_abuse/en/ pretraženo: 2. 7. 2010. godine.

DOMESTIC VIOLENCE AGAINST MINORS

Marta Vujisic,
Ministry of Interior,
Ph. D. student, Law School, Nis

Summary

Even though in our society there is a belief that physical punishment of children is allowed, it more and more points out the need for a clear definition of the boundaries between education and violence, in order to contribute to the unification of everyday society reaction to this phenomenon. Discovered cases of domestic violence and a growing research on victims of violence, are indicating that the true dimension of this social phenomenon and crime is far greater than what is registered in the official records of government bodies. Due to the specific circumstances of committing this crime, and the specific relationship between perpetrator and victim, it is assumed that there are many crimes of domestic violence against minors, who remain unregistered by the police.

This paper will also present the data, which we have obtained by scientific research conducted to investigate the experiences of juvenile violence in family, that indicate the existence of dark figure of crime and the basic motives of juvenile victims not to report this crime.

Key words: domestic violence, juveniles, the dark figure of crime

Ана Кекез,
адвокатски приправник у Новом Саду

ПОСТУПАК МЕДИЈАЦИЈЕ У СЛУЧАЈЕВИМА МЕЂУНАРОДНЕ ГРАЂАНСКОПРАВНЕ ОТМИЦЕ ДЕЦЕ*

САЖЕТАК: Хашка конвенција о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце је међународни споразум о људским правима и правни механизам за повратак деце незаконито одведене у другу земљу. Циљ Хашке конвенције је да обезбеди најбоље интересе деце кроз брз поступак успостављања пређашњег статуса детета. До сада ју је ратификовало 87 држава. Наша земља донела је 1991. године Закон о ратификацији Хашке конвенције о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце.

Земље потписнице Хашке конвенције се залажу да се дете врати добровољно и инсистирају на медијацији због позитивних карактеристика овог поступка. Међутим, у пракси су чести случајеви да родитељ злоупотребљава поступак медијације како би одуговлачио поступак враћања детета. Земље имају различита решења којима настоје да избегну такве ситуације. То је и аспект пручавања проблема у овом раду.

Кључне речи: међународна грађанскоправна отмица деце, Хашка конвенција о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце, медијација

УВОД

Хашка конвенција о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце усвојена је 1989. године. Наша земља ратификовала ју је 1991. године. Конвенција пружа правну заштиту деци која су поверена једном

* Рад примљен 18. 10. 2013. године.

од родитеља на старање, а коју је потом незаконито одвео у иностранство и задржао други родитељ или његови сродници. Конвенција се примењује на децу до 16 година старости, која су са територије једне државе чланице у којој су била стално настањена, одведена на територију друге државе чланице.¹ Свака држава-чланица Конвенције дужна је да одреди сопствени централни орган чијим посредством ће се остваривати обавезе наложене Конвенцијом. Централни органи међусобно сарађују како би обезбедили што хитније враћање детета. Централни органи су надлежни за: откривање места где се дете налази, спречавање даљих опасности по дете (применом привремених мера), *обезбеђивање добровољног повраћања детета и с пропорално решаванја питања*, размену информација о социјалном пореклу детета, пружање информација о важећем праву држава, покретање судског или управног поступка. Централни орган је нпр. у Србији, Финској, Немачкој и Швајцарској Министарство правде, у Енглеској Јединица за међународну отмицу деце и контакт.

У Србији се Хашка конвенција примењује директно, на основу уставне одредбе према којој ратификовани међународни уговори представљају непосредан извор права. Тренутно је у току израда Нацрта закона којим ће бити прецизиран поступак у примени Конвенције. Радна верзија Закона о грађанскоправној заштити деце од незаконитог прекограничног одвођења или задржавања може се преузети на званичном сајту Министарства правде Републике Србије.²

Медијација је посебан метод мирног решавања спорова. Она омогућава да стране у спору нађу пријатељско решење, решење прихватљиво за обе стране, тако да ниједна страна није на губитку. Данас је уочљива снажна тенденција ширења поља примене медијације на различите области живота, тако да се и дефинисање медијације у различитим подручјима делимично разликује.³ Поступак медијације се врши уз помоћ посредника (медијатора) чији је задатак да олакша преговарање и помогне странама да постигну обострано прихватљив споразум о предмету спора. Медијатор не решава спор већ је решење спора у рукама странака. То разликује медијатора од судије или арбитра који одлучују уместо страна у сукобу, при чему су њихове одлуке више засноване на друштвеним нормама, законима или уговорима, него на аутентичним потребама/интересима страна у сукобу.⁴ Овакав модел решавања спорова базиран је на идеји да стране у

¹ Чл. 4. Хашке конвенције о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце.

² <http://www.mpravde.gov.rs>.

³ Цамоња-Игњатовић, Т., Жегарац, Н., *Медијација у систему социјалне заштите*, Факултет политичких наука, Годишњак 2007, 401.

⁴ *Нав. дело*, 402.

спору могу заједнички утврдити интересе поводом којих је спор настао и пронаћи решење које ће задовољити сваку од њих.

Компарација поступака за решавање спора пресуђењем, као модела решавања спорова са позиције права, и медијације, као метода за мирно решавање спорова са позиције интереса, показује да сваки од ових механизма има извесне предности и недостатке.⁵ У последње време медијација доживљава експанзију у бројним земљама због својих позитивних карактеристика.

Земље потписнице Хашке конвенције се залажу да се дете врати добровољно и инсистирају на посредовању и медијацији. У пракси су чести случајеви да родитељ злоупотребљава поступак медијације како би одуговлачио поступак враћања детета. Земље имају различита решења којима настоје да избегну такве ситуације.

УПОРЕДНО ПРАВО О ПОСТУПКУ МЕДИЈАЦИЈЕ

Енглеска

У Енглеској се, у случајевима међународне отмице деце, инсистира на добровољном повратку детета. Централни органи су дужни да подстичу стране да реше своје разлике. Преговори се одвијају истовремено са поступком враћања детета, а не у прелиминарној фази. Ако тужени показује спремност да добровољно врати дете, поступак ће се прекинути. Медијација је добровољни поступак. Поверљив је, што значи да све што је било предмет преговора у поступку медијације не може бити употребљено у накнадном судском поступку. Медијација се неће примењивати уколико постоји забринутост за добробит детета.

У Енглеској постоји Уједињени центар за међународну отмицу деце који је започео са радом 1987. године. Данас је препознатљив као водећа добротворна организација Уједињеног Краљевства која је специјализована за међународну отмицу деце и кретање деце преко државних граница. Центар нуди професионалну услугу медијације у којој учествују професионално обучени, непристрасни медијатори, како би родитељи могли да донесу одлуку која је прихватљива за обе стране и која је фокусирана на најбољи интерес детета. Центар има и значајну превентивну улогу.

⁵ Петрушић, Н., *Медијација као начин решавања правних спорова*, Правни живот, 2004, 399.

Финска

Када Централни орган прими захтев, прво ће покушати да ступи у контакт са родитељем који је незаконито одвео дете како би сазнао да ли је спреман на добровољно враћање детета. У супротном, одмах ће се покренути поступак за враћање код хелсиншког Апелационог суда. У судској пракси Финске овакав поступак је у већем броју случајева довео до позитивних исхода и добровољног враћања, него до одуговлачења поступка.

У Финској је на снази Закон о посредовању у грађанским и кривичним стварима од 9. 12. 2005 / 1015.⁶ У Финској, поступак медијације може спровести суд и у случајевима у којима се медијација иначе врши пре покретања судског поступка. Поступак се покреће предлогом једне од страна, или обе стране у спору. Поступак посредовања спроводи Окружни суд према пребивалишту једне од страна у спору. Предлог за покретање поступка медијације се може поднети и пре покретања судског поступка. Уколико покушај мирења или нагодбе успе у поступку медијације, стране ће закључити споразум. Суд ће, на захтев странака, прихватити споразум и тада ће он имати снагу извршне исправе.

Успешно посредовање захтева напоре обеју страна. Медијатор само предлаже решење странама. Медијација има форму преговора између судије и странака. Процес медијације не треба одуговлачити, тако да фински суд спроводи интензивне преговоре током једног или два дана. Судија може прекинути поступак уколико нађе да поступак неће дати успеха. У тим случајевима, стране могу покренути судски поступак. Уколико је судски поступак већ раније био покренут, сада ће се наставити. У судском поступку не може учествовати судија који је учествовао у поступку медијације. Околности које су изнете у поступку медијације, неће бити изнете у судском поступку.⁷

Споразум који је постигнут у поступку медијације који не спроводи суд може потврдити Окружни суд. Вансудским поступком медијације сматра се и поступак који спроводи Финска адвокатска комора. Ова организација је усвојила Правила медијације Финске адвокатске коморе 1998. године.⁸ Правила се примењују само у поступцима медијације које спроводи Финска адвокатска комора. Адвокат који је медијатор у поступку мора их се придржавати. Стране заинтересоване за поступак медијације подносе захтев Комори у писменој форми. Оне могу и предложити медијатора са листе коју води Комора и који је прошао посебну обуку. Поступак је по-

⁶ Закон доступан на сајту www.finlex.fi (сајт посећен 23. 4. 2013).

⁷ www.oikeus.fi (сајт посећен 23. 4. 2013).

⁸ Доступно на сајту Финске адвокатске коморе: <http://www.asianajajaliitto.fi> (сајт посећен 5. 10. 2013.).

верљив и завршава се када стране постигну споразум, када једна страна одустане од поступка медијације или када медијатор сматра да нема сврхе наставити са поступком.

Швајцарска

У Швајцарској, централни орган подстиче стране да учествују у поступку мирења или медијације.⁹ Медијација се спроводи у циљу добровољног враћања детета или проналажења споразумног решења, а може је иницирати централни орган.

Суд ће иницирати поступак мирења или медијације у циљу омогућавања добровољног повратка детета или ради постизања споразумног решења уколико је такав покушај претходно изостао у поступању централног органа.¹⁰

Уколико поступак мирења или медијације не омогући постизање решења које би имало за последицу повлачење захтева за враћање детета, суд ће о захтеву за враћање детета донети одлуку у скраћеном поступку.

Немачка

У Немачкој, паралелно са захтевом за враћање који се предаје надлежном суду, централни орган захтева да се дете врати добровољно. Уколико родитељ који је отео дете пристане на добровољни повратак, судски поступак се обуставља.

Централни орган охрабрује стране да се подвргну поступку медијације. Суд је тај који ће одлучити да ли је посредовање погодно у конкретном случају, како би се избегло непотребно одуговлачење поступка медијацијом. Медијација је добровољни поступак. Судије не могу да нареду подвргавање поступку медијације, али подстичу стране на то. Као медијатори постављају се социјални радници, судије и адвокати који се баве породичним правом.

У Немачкој постоји Савезни конзорцијум за породичну медијацију (BAFM), организација која се бави медијацијом и има обучене медијаторе који говоре више светских језика.¹¹

Основана је и непрофитна организација „MiKK e. V.” која обезбеђује подршку и поступак медијације у случајевима међународне отмице деце.

⁹ Савезни закон о међународној отмици деце и Хашким конвенцијама о заштити деце и одраслих (старих) лица Швајцарске, чл. 4.

¹⁰ *Истио*, чл. 8.

¹¹ <http://www.bafm-mediation.de> (сајт посећен 25. 4. 2013).

ПРАВО РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ О ПОСТУПКУ МЕДИЈАЦИЈЕ

Законом о парничном поступку Србије¹² дата је начелна одредба, у чл. 11. у којој је садржано правило о мирном, вансудском решавању спорова. Чл. 11. Закона о парничном поступку Србије гласи: „Суд ће да упути странке на медијацију или на информативно рочиште за медијацију, у складу са законом, односно да укаже странкама на могућност за вансудско решавање спора медијацијом или на други споразуман начин.”¹³

Вансудско решавање спорова уређено је посебним прописима. У Републици Србији на снази је Закон о посредовању – медијацији¹⁴ који је ступио на снагу 4. 3. 2005. године. Законом је прописан појам медијације. Одредба чл. 2. ст. 1. гласи: „Посредовање је сваки поступак, без обзира на његов назив, у којем стране желе да спорни однос реше мирним путем уз помоћ једног или више посредника – медијатора који странама помажу да постигну споразум.”¹⁵ Да би дошло до посредовања у конкретном спорном односу потребно је да постоји изричита сагласност обеју страна.¹⁶ Поступак је заснован на начелима једнакости и равноправности страна, приватности, поверљивости и хитности, а покреће се прихватањем предлога за спровођење поступка.¹⁷ Поступак се може спровести пре покретања парничног поступка или након покретања парничног поступка. Посредовање могу обављати судије, адвокати и други истакнути стручњаци из различитих области, у зависности од врсте спорног односа у коме посредују.¹⁸ Ови стручњаци се именују и уписују у списак посредника. Стране споразумно бирају посредника или се обраћају председнику суда или старешини другог органа ради одређивања посредника са списка. У споровима са страним елементом, посредник може да буде и страни држављанин ако је овлашћен да обавља послове посредовања у другој држави, уз сагласност страна.¹⁹ Законом су прописане дужности посредника: посредник не може странама да намеће решење, дужан је да посредује на неутралан начин, без икаквих предрасуда у погледу страна и предмета спора, посредник не може давати обећања нити гарантовати одређени резултат поступка.²⁰

¹² *Службени гласник РС* бр. 72/2011.

¹³ Закон о парничном поступку Србије, чл. 11.

¹⁴ *Службени гласник РС* бр. 18/2005.

¹⁵ Закон о посредовању – медијацији чл. 2. ст. 1.

¹⁶ *Истио*, чл. 3.

¹⁷ *Истио*, чл. 4, 5, 6, 7, 8.

¹⁸ *Истио*, чл. 18.

¹⁹ *Истио*, чл. 20. ст. 3.

²⁰ *Истио*, чл. 230. ст. 2, 3, 4.

За разлику од редовног парничног поступка који је строго формалан, поступак медијације је неформалан поступак, који је прилагођен интересима странака. Правила у погледу начина вођења медијације, у сваком конкретном случају одређује медијатор у договору са странкама. Саме странке одлучују о ономе што ће расправити у поступку медијације, као и о ономе што ће се договорити.

На захтев страна, посредник ће учествовати у сачињавању и изради споразума. Споразум има снагу вансудског поравнања, уколико је састављен у писменој форми и није противан јавном поретку. Споразум може бити закључен пре покретања парничног поступка или у току поступка, у зависности од тога када је вођен поступак медијације. Уколико се поступак води након покретања парничног поступка, посредник је дужан да о споразуму постигнутом у поступку посредовања без одлагања обавести суд пред којим је покренут парнични поступак. Споразум који стране постигну у поступку посредовања има снагу судског поравнања ако га на записник узме судија, након оцене да је сагласан са јавним поретком (чл. 16. ст. 3, 4, 5, 6).

Породичним законом Србије регулисан је поступак посредовања у брачним споровима. Посредовање се спроводи у случају када је поступак развода брака покренут тужбом.²¹ Овај поступак, по правилу, спроводи суд. Судија који руководи посредовањем не може учествовати у доношењу одлуке у некој каснијој фази поступка, осим ако је посредовање успело.²² Суд може, на предлог странака или уз њихову сагласност, поверити посредовање надлежном органу старатељства, брачном или породичном саветовалишту, односно другој установи која је специјализована за посредовање у породичним односима.²³ Поступак посредовања се састоји из поступка мирења и поступка за покушај споразумног окончања спора, односно нагодбе.²⁴ Сврха мирења је да се поремећени однос супружника разреши без конфликта и без развода брака, а сврха нагодбе је да се поремећени однос супружника разреши без конфликта након развода или поништења брака.²⁵ Поступак посредовања се не спроводи у следећим случајевима: а) ако један од супружника не пристане на посредовање, б) ако је један од супружника неспособан за расуђивање, в) ако је боравиште једног од супружника непознато, г) ако један или оба супружника живе у иностранству.²⁶ Ова одредба ограничава могућност мирног решавања спора у пракси, односно искључује могућност медијације и ако су супру-

²¹ Породични закон чл. 230. ст. 1.

²² *Истио*, чл. 231.

²³ *Истио*, чл. 232. ст. 3.

²⁴ *Истио*, чл. 231. ст. 1. и 229.

²⁵ *Истио*, чл. 234. и чл. 241. ст. 1.

²⁶ *Истио*, чл. 230. ст. 2.

жници вољни да се подвргну овом поступку, без обзира на то што живе у различитим земљама. Поступак посредовања по одредбама Породичног закона примењује се само у поступцима развода брака, и ни у овим поступцима није обавезан јер зависи од воље странака. Такође, поступак се неће примењивати уколико једна или обе странке живе у иностранству. На основу ове одредбе можемо закључити да ће се на поступак медијације у случајевима међународне отмице деце примењивати одредбе Закона о посредовању – медијацији.

Нацртом Закона о грађанскоправној заштити деце од незаконитог прекограничног одвођења или задржавања, у чл. 15, предвиђена је обавеза Централног органа и органа старатељства да подстичу добровољни повратак детета или постизање споразумног решења путем медијације.²⁷ Чл. 16. је предвиђено да ће се поступак медијације спроводити према одредбама Закона о посредовању – медијацији, а суд ће прихватити споразум, постигнут овим поступком, уколико је у најбољем интересу детета. Такође, поступак је заштићен од непотребног одуговлачења обавезом медијатора да обустави поступак медијације уколико је очигледно да га странка злоупотребљава у циљу одуговлачења.²⁸

ЗАКЉУЧАК

Поступак медијације у случајевима међународне отмице деце има доста предности. На првом месту је та што се медијацијом обезбеђује добровољни повратак детета. Затим, значајна је превентивна улога овог поступка јер се спречавају нови сукоби у породици, а самим тим и поновна отмица детета. Исто тако, смањују се трошкови поступка и обезбеђује ефикасност у остваривању циљева Хашке конвенције о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце. Уз помоћ посредника, који су упознати са случајевима међународне отмице деце, медијација може пружити прилику да се размотре све опције и да се нађе практично решење које ће уклонити потребу за даљим судским поступцима. Према речима једног родитеља који је учествовао у поступку медијације „медијацијом се избегава битка у судници, која је у оваквој ситуацији увек губитничка”. Овај поступак осигурава да дете остане у добрим односима са оба родитеља и осталим члановима породице. Међутим, да би поступак медијације дао

²⁷ Нацрт Закона о грађанскоправној заштити деце од незаконитог прекограничног одвођења и задржавања, чл. 15. (Нацрт доступан на сајту Министарства правде, [www. http://www.mpravde.gov.rs/](http://www.mpravde.gov.rs/), сајт посећен 1. 4. 2013.)

²⁸ Исто, чл. 16.

ове позитивне резултате потребно је да постоји, на првом месту, мотивисаност родитеља за учешће у овом поступку. Уколико родитељ користи медијацију само ради одуговлачења поступка враћања детета, доћи ће до злоупотребе овог поступка и сукоб неће бити решен у најбољем интересу детета. Потребно је да постоји и стручна оспособљеност медијатора за примену породичне медијације у случајевима отмице деце. Битна је и активна улога државних органа у циљу обезбеђења добровољног повратка детета или проналажења споразумних решења. Поступак се мора завршити у кратком року и мора бити обезбеђена извршност споразума који је постигнут медијацијом. Так када буду испуњене претпоставке које су напред наведене, медијација ће дати резултат који је у најбољем интересу детета и поштедети дете нових конфликта између родитеља, као и могућности поновне отмице.

THE PROCEDURE OF MEDIATION IN THE CASES OF INTERNATIONAL CIVIL LAW CHILD ABDUCTION

Ana Kekez,
legal trainee in Novi Sad

S u m m a r y

The Hague Convention on Civil Aspects of International Child Abduction is international agreement on human rights and legal mechanism for return of children illegally taken to the other country. The goal of the Hague Convention is to secure the best interests of children through the fast procedure of restoring the previous status of the child. 87 states ratified the convention up today. Our country passed the Law on Ratification of the Hague Convention on Civil Aspects of International Child Abduction in 1991.

The signatories of the Hague Convention stand for the voluntarily return of the child and insist on mediation due to positive characteristics of this procedure. However there are many cases in the practice where the parent abuses the process of mediation to prolong the procedure of return of the child. Countries have different solutions through which they strive to prevent such situations. That is the topic of this paper.

Key words: international civil law child abduction, Hague Convention on Civil Aspects of International Child Abduction, mediation

Petar Luka Barišić,

diplomirani pravnik, student diplomskih akademskih studija – master
na Pravnom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu

Dr Maja Stanivuković:
MEĐUNARODNA ARBITRAŽA
sa odabranim priložima

Službeni glasnik, Beograd, 2013.

Redovan privredni rast i uspešno funkcionisanje privrede jedne zemlje iziskuju snažnu trgovinu, te stalne ekonomske podsticaje – značajna ulaganja. Ta ulaganja mogu poticati iz različitih izvora, kako domaćih tako i stranih. Primetno je da se i najrazvijenije zemlje, čiji se javni i privatni sektor često javljaju kao ulagači, izvoznici kapitala, istovremeno snažno oslanjaju na uvoz kapitala. Trend uvoza kapitala još je izraženiji u zemljama u tranziciji, gde razvoj i obnova infrastrukture praktično postaju nezamislivi bez stranih investicija. Srbija u ovom pogledu ne predstavlja izuzetak.

Funkcionalan pravni okvir predstavlja nužan preduslov za intenziviranje trgovine i investiranja, a mehanizmi rešavanja sporova vitalan element tog okvira. Usled toga i u domaćim prilikama raste značaj dalje izgradnje legislativne osnove i izučavanja međunarodnog arbitražnog prava, koje je u srpskim okvirima, spram svog punog potencijala, još uvek rudimentarno.

Za razliku od najvećeg broja pravnih oblasti, čiji se koreni nalaze još u rimskom pravu, arbitraža kakvu danas poznajemo relativno je savremen koncept. Stoga ne čudi što u Srbiji na tu temu do sada nije mnogo pisano. Ipak, polazeći od utiska da se arbitraža u praksi često koristi, dolazimo do zaključka da srpskoj pravnoj nauci nedostaje sistematskih dela koja se ovim poljem bave,

što delu *Međunarodna arbitraža sa odabranim priložima* prof. dr Maje Stanivuković, daje na značaju.

Sadržina knjige obuhvata materiju međunarodne trgovinske i investicione arbitraže i podeljena je u sedam celina: *Osnovni pojmovi, Pravni okvir, Arbitražni sporazum, Pokretanje postupka i konstituisanje arbitražnog suda, Arbitražni postupak, Merodavno pravo i Arbitražna odluka*, nakon čega slede prilozi koji sadrže prevode relevantnih pravnih akata, trojezični srpsko-englesko-francuski glosar i indeks pojmova. Priloge čine tekstovi Zakona o arbitraži, Model-zakona UNCITRAL-a, tri relevantna međunarodna ugovora (Zakon o ratifikaciji Njujorške konvencije o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka, Uredba o ratifikaciji Evropske konvencije o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži sa Završnim aktom specijalnog sastanka punomoćnika, Zakon o ratifikaciji Konvencije o rešavanju investicionih sporova između država i državljana drugih država) i pet¹ pravilnika o arbitraži (Arbitražna pravila UNCITRAL-a, Arbitražna pravila MTK, Švajcarska pravila međunarodne arbitraže, Pravila IBA o izvođenju dokaza, Pravila postupanja u arbitražnom postupku ICSID-a).

*
* * *

Prvo poglavlje posvećeno je osnovnim pojmovima arbitražnog prava. U ovom poglavlju čitaocu se približava fenomen arbitraže, njena priroda, osnovne odlike, razlozi za njeno ugovaranje i arbitraži alternativni modaliteti rešavanja sporova (među kojima u kontinentalnom pravnom sistemu centralno mesto pripada mirenju i posredovanju). Prikazana je podela arbitraža na domaću i stranu, te međunarodnu i unutrašnju i pojašnjen kriterijum za pravljenje ovih podela (u prvom slučaju – mesto sprovođenja, u drugom – činjenica da li je njen predmet rešavanje spora sa inostranim elementom ili „domaćeg“ pitanja). Istaknuto je, takođe, raščlanjenje arbitraža na arbitraže između država, one između države i pojedinca (najčešće se odnose na strana ulaganja – međunarodna investiciona arbitraža) i arbitraže između pojedinaca, koje u ovoj triparticipiji predstavljaju najveću retkost kada su im predmet potrošački ili radni sporovi, ali su među najčešćima u vidu međunarodne trgovinske arbitraže – kada im je predmet trgovinski spor. Obrazlaganje prednosti i mana arbitražnog rešavanja sporova je još jedan deo ovog poglavlja i to ključan za distinkciju arbitraže od sudskog i alternativnih metoda rešavanja sporova. Prednosti arbitraže jesu izvršivost odluke u inostranstvu, neutralnost tribunala naspram pretpostavljenog ponašanja nacionalnih sudova, međunarodnim pravilima regulisan postupak i viši stepen privat-

¹ U Predgovoru dela, na str. 12, navedeno je kako je u knjigu uvršteno 6 pravilnika, a da je broj savremenih izvora arbitražnog prava u srpsko-engleskom tekstu 11, a ne 10. Do greške je očigledno dovelo izbacivanje jednog od pravilnika tokom sastavljanja priloga.

nosti postupka, te visoka stručnost arbitara. Nedostaci su, međutim, visoka cena usluga i činjenica da naknade u celosti snose stranke.

Druga celina približava nam, kako sâm naslov kazuje, pravni okvir arbitraže. U savremenim uslovima pravni okvir arbitraže čine: nacionalni zakoni o arbitraži, međunarodni ugovori o arbitraži, pravila o arbitraži arbitražnih institucija i pravila o arbitraži pojedinih međunarodnih organizacija, kao što su Komisija UN za međunarodno trgovinsko pravo (UNCITRAL) ili Međunarodno udruženje advokata (IBA). U Srbiji je najznačajniji akt važeći Zakon o arbitraži iz 2006. godine, donet pod uticajem UNCITRAL-ovog Model-zakona o međunarodnoj trgovinskoj arbitraži iz 1985. godine. Od međunarodnih ugovora istaknut je značaj Njujorške konvencije o priznanju i izvršenju inostranih arbitražnih odluka, Evropske konvencije o međunarodnoj trgovinskoj arbitraži i Konvencije o rešavanju investicionih sporova između država i državljana drugih država, kojom je osnovan znameniti Centar za rešavanje investicionih sporova (ICSID). Originalni engleski i na srpski preveden tekst ovih akata nalaze se, kako je u uvodu već naglašeno, u aneksu dela. Pored navedenog, pod naslovom *Pravni okvir*, definisani su pojmovi *lex arbitri* i delokalizovana arbitraža i razmotren značaj koji ranija arbitražna praksa ima za regulisanje arbitraže. Taj je značaj još jedan kuriozitet arbitraže. Naime, iako formalno nevezani ranijom praksom, tribunalni veoma retko od nje značajno odstupaju bez pojašnjenja, što je u poslednjoj deceniji dovelo do formiranja određenih tokova u međunarodnoj arbitraži.

Treća glava naslovljena je *Arbitražni sporazum*. Kao pravni osnov svake arbitraže, on predstavlja sporazum između dva ili više lica, koja se obavezuju da će svoj, već nastali spor ili buduće sporove koji mogu proisteći iz određenog pravnog odnosa, rešiti arbitražom. Ovaj sporazum može se javiti u vidu arbitražne klauzule ili kao samostalan arbitražni sporazum, implicitno ili u izričitoj formi. Za investicionu arbitražu postaje specifičan novi vid arbitražnog sporazuma, koji sačinjavaju dva subjekta u ime trećeg – većina dvostranih sporazuma o zaštiti i unapređenju ulaganja (tzv. BIT – Bilateral Investment Treaty) sadrži odredbe o rešavanju eventualnih sporova, onih između država ugovornica, ali i sporova između jedne države ugovornice i privatnog ulagača iz druge države ugovornice. Osnovna odlika arbitražnog sporazuma jeste njegova samostalnost, u smislu statusa arbitražne klauzule u odnosu na sudbinu glavnog ugovora iz koga spor nastaje. Tako, ako razlog za ništavost ne pogađa direktno arbitražnu klauzulu, ona ostaje na snazi i posle utvrđenja da je glavni ugovor ništav. U pogledu prava merodavnog za arbitražni sporazum, primarno je merodavno pravo koje su ugovorne strane izabrale, a u odsustvu takvog izbora, pravo zemlje u kojoj je doneta, ili treba da se donese arbitražna odluka. Izvesne specifičnosti važe za sporazume sadržane u BIT-ovima. Drugi deo trećeg poglavlja odnosi se na pitanja punovažnosti arbitražnog sporazuma, neophodnosti pisane forme (što varira od jednog do drugog pravnog sistema, ali je u Srbiji

obavezna, pre svega zbog dokazne snage!), ugovornoj sposobnosti ugovarača, arbitralnosti spora, manjkavim arbitražnim klauzulama. Na kraju poglavlja obrađena je tema od velikog praktičnog značaja – pojašnjava se koji su bitni elementi arbitražnog sporazuma. Takvim neizostavnim sastavnim delovima smatraju se naznačenje ugovornih strana, izbor arbitraže kao načina rešavanja sporova, opredeljenje između *ad hoc* i institucionalne arbitraže, jasno određivanje stalne arbitražne institucije (u slučaju opredeljivanja za institucionalnu arbitražu), naznačenje spor(ov)a za koje se arbitraža ugovara, izbor mesta arbitraže. Glavu okončavaju pasusi o dejstvu sporazuma u odnosu na stranke, dejstvu u odnosu na treća lica, dejstvu koje ima u odnosu na državni sud i u odnosu na arbitražni sud i tužbi za utvrđenje da arbitražni sporazum nije valjan.

Četvrti odeljak dela *Međunarodna arbitraža* pojašnjava način pokretanja postupka i konstituisanja arbitražnog suda. Naime, za razliku od državnih sudova, koji su stalni organi, arbitražni sud treba da se konstituiše tek kada stranka pokrene postupak. Arbitražni postupak se pokreće tužbom ili zahtevom za arbitražu. Datum prijema zahteva (kod institucionalne arbitraže) smatra se danom pokretanja arbitražnog postupka. Kod *ad hoc* arbitraže zahtev koji je upućen tuženom mora sadržati predlog arbitra i poziv da se tuženi izjasni o arbitru pojedincu, tj. imenuje svog arbitra, u slučaju postojanja veća. Ukoliko su ugovorena izvesna specifična rešenja, za slučaj mogućnosti njihovog neispunjenja mora postojati pomoćno rešenje za konstituisanje arbitražnog suda, budući da imenovanje arbitara predstavlja pretpostavku za sprovođenje arbitražnog postupka. Sastav arbitražnog suda takođe prevashodno počiva na volji stranaka. One se mogu opredeliti za arbitra pojedinca, ili, češće, arbitražno veće, koje po propisima pojedinih nacionalnih pravnih sistema (uključujući srpski) obavezno sačinjava neparan broj arbitara. Stranke posredno mogu odrediti sastav suda opredelivši se za institucionalnu arbitražu, jer pravilnik te institucije određuje pravila za sastav arbitražnog suda. Pravo na izbor arbitra najneposrednije funkcioniše kod tročlanog veća, gde svaka strana imenuje po jednog koarbitra, dok se za izbor trećeg, najčešće predsedavajućeg, traži saglasnost obe stranke ili već imenovanih arbitara, do koje se katkad ne dolazi lako. Ukoliko je ugovorena *ad hoc* arbitraža, problem imenovanja arbitara rešava se ugovaranjem institucije koja će ta pravila odrediti, tzv. organa imenovanja. Tu funkciju, u krajnjoj liniji, može vršiti i državni sud. Nešto drugačija pravila važe za višestranačku arbitražu. Primera radi, prema pravilima MTK, ukoliko sve strane u višestranačkoj arbitraži ne mogu da dogovore oko načina konstituisanja arbitražnog suda, arbitri će biti postavljeni od strane Suda MTK. Arbitri moraju posedovati određena svojstva, u suprotnom ne mogu biti imenovani, tj. mogu biti razrešeni putem ustanove izuzeća arbitra. Završne strane ovog odeljka posvećene su problematici određivanja mesta i jezika arbitraže, plaćanja predujma za troškove, imenovanja sekretara arbitražnog suda i privremenim merama.

Arbitražni postupak je raščlanjen u narednom, petom poglavlju. Ovaj se postupak uveliko razlikuje od onih pred nacionalnim sudovima. Arbitražnom sudu je dato široko diskreciono ovlašćenje kada je reč o načinu vođenja arbitražnog postupka. On može da vodi postupak na način koji smatra podesnim, pod uslovom da sa strankama postupa ravnopravno i da svakoj od njih u svakoj fazi postupka omogući da iznese svoje stavove. Ovlašćenje arbitražnog suda da slobodno odlučuje o postupku ograničeno je pisanim sporazumom samih stranaka, arbitražnim pravilima, imperativnim odredbama prava koje je merodavno za postupak i ranijim odlukama o postupku koje je sam arbitražni sud doneo. Odluke o postupku arbitražni sud donosi u obliku procesnih naredbi ili zaključaka. Prilikom odlučivanja on postupa u skladu sa relevantnim načelima postupka. Prvi posao arbitražnog suda u arbitraži koja teče prema pravilima MTK je formulisanje Zadatka arbitražnog suda i okvirnog rasporeda radnji u postupku. Stranke se u međunarodnom arbitražnom postupku koji se odvija na engleskom jeziku nazivaju *Claimant* i *Respondent*. Ta je terminologija usvojena kako bi se napravila distinkcija u odnosu na termine koji se koriste pred nacionalnim sudovima. Što se podnesaka tiče, Zakon o arbitraži Republike Srbije pominje zahtev za arbitražu, tužbu, odgovor na tužbu i protivtužbu kao podneske stranaka u arbitražnom postupku.² Mogući su i drugi podnesci u meri u kojoj ih arbitražni sud dozvoli. Postupak se, usled načela ekonomije postupka, često na početku deli na dve ili više faza. U slučaju međuzavisnosti i visokog stepena povezanosti različitih ugovornih odnosa, odvojene postupke je moguće spojiti. Prema odredbama Zakona o arbitraži, zasnovanim na Model-zakonu *UNCITRAL-a*, prigovor nenadležnosti arbitražnog suda može se podneti pred tim sudom najkasnije s odgovorom na tužbu. O prigovoru odlučuju sami arbitri koji sačinjavaju arbitražni sud, skladno čuvenom načelu *compétence-compétence*. Kada državni sud po zahtevu stranke odluči da je arbitražni sud nadležan i tako potvrdi odluku arbitara o prethodnom pitanju, ta odluka postaje pravnosnažna i ne može se iz istog razloga tražiti poništaj pred nacionalnim sudom. Za razliku od prigovora nenadležnosti, prigovor prekoračenja nadležnosti može se uložiti tokom celokupnog trajanja postupka. Prekid arbitražnog postupka je stvar diskrecione ocene arbitara. Do njega će najčešće doći usled izuzeća, smrti, ostavke ili nesposobnosti arbitra, do njega bi mogli dovesti drugi postupci koji se vode pred državnim sudovima, a postupak se mora prekinuti u slučaju da stranke zajedno to zatraže. Usmena rasprava je obavezna u slučaju da to jedna od stranaka zatraži. U slučaju da nijedna to ne učini, arbitražni sud odlučuje o celishodnosti održavanja usmene rasprave. Rasprava je po pravilu tajna. Važno je primetiti kako arbitražni postupak može da se odvija i bez prisustva jedne od stranaka. Vrlo interesantno pitanje predstavlja izvođenje

² Zakon o arbitraži, čl. 36, 37.

dokaza u postupku. Naime, budući da nacionalni pravni sistemi imaju veoma različite tradicije koje se tiču izvođenja dokaza i uloge koju sud tada ima, takve se razlike neretko ispoljavaju i u arbitražnom postupku. Kako arbitražna pravila sadrže vrlo šture odredbe o izvođenju dokaza, iskusniji arbitri često na početku postupka stranke upoznavaju sa mogućnošću ugovaranja primene Pravila Međunarodnog udruženja advokata (IBA) o izvođenju dokaza u međunarodnoj trgovinskoj arbitraži.³ Kako u postupcima pred državnim sudovima, tako i u arbitražnom, bitna pitanja koja se odnose na izvođenje dokaza vezana su za svojstva i prava svedoka i veštaka, izjave stranaka i isprave koje se u postupku koriste. Ta pitanja pojašnjena su, takođe, u ovom poglavlju.

Merodavno pravo je naslov pretposlednje celine i tematika koju ta, šesta celina, obrađuje. Arbitri odlučuju na osnovu prava, pravnih pravila ili pravičnosti (*ex aequo et bono*). Odluku na osnovu pravičnosti mogu doneti samo ako ih stranke na to izričito ovlaste, što predstavlja izuzetnu retkost. Kao i zakoni većine drugih država, srpski Zakon o arbitraži ovlašćuje stranke da same izaberu (pre svega državno pravo ili pravna pravila merodavna za ugovorni odnos). Ne mora postojati nikakva veza između ugovora i izabranog prava. Danas je napušteno stanovište da je arbitražni sud dužan da se pridržava kolizionih normi države u kojoj se nalazi sedište arbitraže. Različiti su modaliteti internacionalizacije ugovora, putem ugovaranja primene pravila međunarodnog prava ili opštih načela međunarodnog prava, te poslednjih decenija sve razvijenijeg tzv. *lex mercatoria* – novog transnacionalnog prava međunarodne trgovine. Vrstu internacionalizacije predstavlja i mogućnost da strane predvide primenu više prava na svoj ugovor, bilo putem tzv. cepanja ugovora, bilo u vidu kumulativne primene jednog nacionalnog prava i opštih načela međunarodnog prava ili opštih pravnih načela. Klauzule o kumulativnoj primeni prava, međutim, nisu preporučljive, jer ostavljaju mogućnost veoma različitog tumačenja. U svetlu razvoja *lex mercatoria* značajno je pomenuti formalno neobavezujuća, ali uticajna, UNIDROIT Načela međunarodnih trgovinskih ugovora. U slučaju da stranke ne odrede merodavno pravo, taj izbor vrše arbitri. Način na koji to čine predviđen je nacionalnim zakonima i pravilnicima o arbitraži; u slučaju ugovaranja primene arbitražnog pravilnika, zakonske kolizione norme u odnosu na njega imaju dispozitivan karakter. Dužnost je arbitara da poznaju pravo, mada maksima *iura novit curia* nema isti domašaj kao u nacionalnim sistemima – ne primenjuju se pravila nacionalnih zakona o utvrđivanju sadržine stranog merodavnog prava. Sadržina merodavnog prava utvrđuje se u kontradiktornom postupku, usled čega je naglašeno pravo stranke da bude saslušana.⁴

³ Kako je već navedeno, kompletan tekst Pravila u srpsko-engleskom tekstu nalazi se u prilogu delu.

⁴ Ne misli se na saslušanje, kao termin iz srpskog pravnog poretka, već pravo učesnika na iskazivanje svoje argumentacije – učešće u postupku.

Poslednje poglavlje knjige bavi se aktom koji predstavlja poslednje „poglavlje“ redovnog toka jedne arbitraže – arbitražnom odlukom. Razlikujemo konačnu arbitražnu odluku, kojom se arbitražni postupak okončava, delimičnu odluku i međuodluku. Razlikuje se, takođe, domaća i inostrana arbitražna odluka. Domaća odluka ima snagu izvršne isprave, koju strana stiče tek pošto je prizna domaći sud. Treća je podela ona na odluke donete po pravu, pravičnosti i na osnovu poravnanja. Postupak većanja i glasanja primarno uređuju stranke svojim sporazumom. Srpski Zakon o arbitraži propisuje da odluka mora biti u pisanom obliku i da je moraju potpisati arbitri. Zahtev pisane forme proističe i iz čl. IV Njujorške konvencije. Odluka se donosi većinom glasova, a nesaglasan arbitar ima pravo da naglasi svoju nesaglasnost, kao i da izdvoji sopstveno mišljenje. Relevantno je i pitanje kompetentnosti nepotpunog arbitražnog veća. Naime, nekada se, usled opoziva, smrti ili nesaradnje arbitra može dogoditi da se tribunal nađe u situaciji da mora da nastavi svoj rad okrnjen, u formi nepotpunog veća. Postavlja se pitanje da li preostala dva arbitra mogu da nastave postupak bez učešća trećeg i donesu odluku. Arbitražna pravila MTK to dozvoljavaju, pod uslovom da je do prestanka mandata došlo nakon zaključenja postupka. U Srbiji, nepotpuno veće odluku može doneti samo ukoliko stranke po tom pitanju postignu sporazum. Domaća arbitražna odluka stiče snagu pravnosnažne sudske odluke od momenta kada je dostavljena strankama. Od tog trenutka teče i rok za tužbu kojom se traži preispitivanje te odluke pred državnim sudom. Prema Zakonu o arbitraži Republike Srbije, deponovanje odluke kod suda u mestu arbitraže nije uslov da bi arbitražna odluka stekla pravnosnažnost, ali je u slučaju prinudnog izvršenja neophodno podneti original ili overenu kopiju izvršnom sudu. Arbitražna odluka je po pravilu konačna. Izvestan izuzetak predviđen je unutar ICSID-a, kod koga o zahtevima za poništaj odlučuje *ad hoc* odbor, posebno tročlano veće. Poništaj domaće arbitražne odluke moguć je pred srpskim sudovima, podnošenjem tužbe za poništaj. Pokretanje postupka za poništaj u državi porekla odluke i presuda kojom se arbitražna odluka poništava, imaju dejstvo na priznanje i izvršenje te odluke u drugim državama. Razlozi za poništaj nabrojani su u Zakonu o arbitraži, a rok iznosi tri meseca od dana kada je tužilac primio arbitražnu odluku. Neizvršenje arbitražne odluke može da bude osnov odgovornosti države za povredu ljudskih prava na osnovu Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.⁵ Za priznanje i izvršenje inostrane arbitražne odluke značajne su odredbe Njujorške konvencije iz 1958. godine i Zakona o arbitraži. Priznanje državnog suda je preduslov da bi inostrana arbitražna odluka stekla snagu pravnosnažne sudske odluke i mogla da se prinudno izvrši u sudskom izvršnom postupku.

⁵ Predmet *Kin-Stib and Majkic v. Serbia*, predstavka broj 12312/05, presuda od 20. aprila 2010.

Ako je odluka donesena u trgovinskom sporu, o njenom priznanju odlučuje privredni sud u vanparničnom postupku. Za priznanje ostalih odluka nadležan je viši sud. Mesno je nadležan sud na čijem području treba sprovesti izvršenje.

*
* * *

Knjiga *Međunarodna arbitraža sa odabranim prilogima* pisana je razumljivim i nepretencioznim stilom, uz brojna pojašnjenja i primere iz stvarnog života i prakse, što olakšava razumevanje materije, kako studentima, tako i pravnicima i laicima nedovoljno upućenim u problematiku međunarodne arbitraže.

Posebno je relevantno uključivanje materije o međunarodnoj investicionoj arbitraži, o kojoj je kod nas naročito malo pisano, a koja, kako i sama autorka primećuje, poslednjih godina u Srbiji dobija na značaju. Imamo li u vidu, primera radi, okončanu arbitražu u sporu u vezi sa izraelskim satelitom, postupak već pokrenut od strane austrijske *Alpine*, kao i nekoliko najavljenih arbitraža, danas u Srbiji malo ko u to sumnja.

Drugu značajnu specifičnost ove knjige predstavljaju prilozi u kojima profesorka Stanivuković izlaže minuciozno sačinjene prevode akata i praktičan trojezični glosar pojmova najznačajnijih za sferu međunarodne arbitraže.

Fidija je smatran korifejem antičkog vajarstva jer je najplićim reljefima umeo da dočara najkompleksnije scene. Borhes je naglašavao kako je teže biti sažet nego rasplinuti se tokom opisivanja nekog događaja. Slično tome, vrednost sistematskih dela namenjenih studentima počiva na sposobnosti autora da na što koncizniji način približi sadržinu određenog instituta ili pravne grane, ne propuštajući pritom da predstavi svaki od njenih relevantnih aspekata. Stoga obim ovog dela, kraći od pojedinih koja se mogu pronaći uporednopravno, predstavlja jednu od njegovih najvećih prednosti, kako teleološki, imajući u vidu prirodu sistematskog udžbenika, tako, nesumnjivo, i u očima studenata, od kojih se sutra očekuje da tom materijom na zadovoljavajući način ovladaju.

Što se izdavača tiče, izdanja Službenog glasnika često su za autore pravnih udžbenika predstavljala najpraktičniji izbor, te se možda može reći da Službenom glasniku novija pravna nauka duguje zahvalnost, kakvu je literarna elita bivše države dugovala izdavačima poput Nolita, BIGZ-a ili biblioteke Reč i misao. Ne prenebregnuvši iznad navedeno, ipak želimo da napomenemo kako bi, ukoliko prilikom katalogizacije ne mogu da navedu tačnu godinu rođenja autorke knjige, saglasnije sa vladajućim bontonom bilo da su je četiri godine podmladili, a ne obrnuto.

ПРАВНИ АФОРИЗМИ

ПРАВДА СВЕТА ПОЧИВА НА ДУХУ АРХИВА И НЕДОСТУПНИМ СВЕДОЦИМА.

ЦРВ СУМЊЕ У ПРАВДУ ИСТОГ ЈЕ ГОДИШТА СА ЦРВОМ ВРЕМЕНА.

ОПТУЖНИЦА, ПРЕСУДА И ЖАЛБА СУ УЧТИВЕ ВАРАЛИЦЕ У МЕЂУСОБНОЈ ИСКЉУЧИВОСТИ.

КАД СУ ОДИГРАЛИ И ПОСЛЕДЊУ КАРТУ ЗАСТРАШИВАЊА, ИСЛЕДНИЦИ СУ БИЛИ ОБЕСХРАБРЕНИ.

ПРАВДА ЈЕ ИЗ НЕКОГ РАЗЛОГА СУМЊИЧАВА НА НАКНАДНА ОТКРИЋА.

ДАНОНОЋНИ НАДЗОР ДОЖИВОТНОГ ОСУЂЕНИКА У САМИЦИ, ИСКЉУЧИВО ЈЕ У ФУНКЦИЈИ ЊЕГОВОГ ПРАВА НА ЖИВОТ.

САСЛУШАВШИ ОДЛУКУ О ОДЛАГАЊУ ИЗВРШЕЊА СМРТНЕ КАЗНЕ, ОСУЂЕНИ ЈЕ ЈОШ ЈЕДАНПУТ УДАХНУО.

ДА ЛИ ЋЕ И СУД ВРЕМЕНА БИТИ ОБУХВАЋЕН НОВОМ РЕФОРМОМ ПРАВОСУЂА?

ПРИ СУСРЕТУ ПРОШЛОСТИ И САДАШЊОСТИ ЧЕКА СЕ НА ЗРНО МУДРОСТИ.

САМО СУЂЕЊЕ НЕ СМЕ БИТИ ВАЖНИЈЕ ОД ОНОГА О ЧЕМУ СЕ СУДИ.

Аутор
Мирослав Здјелар,
адвокат у Новом Саду

**SA SEDNICE UPRAVNOG ODBORA
održane 28. 3. 2014. godine**

1. GOGIĆ RADA (JMBG:2809984118830), diplomirani pravnik, rođena 28. 09. 1984. godine UPISUJE SE 28. 03. 2014. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Maksima Gorkog 6/53.

– BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika GOGIĆ RADA, advokatski pripravnik kod Grbović Miljana, advokata u Novom Sadu, sa danom 27. 03. 2014. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

2. ĐULINAC IVANA (JMBG:2103986855050), diplomirani pravnik, rođena 21. 03. 1986. godine UPISUJE SE 28. 03. 2014. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Zrenjaninu, Jevrejska 1-3.

– BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika ĐULINAC IVANA, advokatski pripravnik kod Milojević Zorana, advokata u Zrenjaninu, sa danom 27. 03. 2014. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

3. PRODIĆ GORAN (JMBG:0807983183744), diplomirani pravnik, rođen 08. 07. 1983. godine UPISUJE SE 28. 03. 2014. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Maksima Gorkog 6/III, stan 24.

– BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika PRODIĆ GORAN, advokatski pripravnik kod Sarić Borisa, advokata u Novom Sadu, sa danom 27. 03. 2014. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

4. VUJOVIĆ M. VLADIMIR (JMBG:2602977170017), diplomirani pravnik, rođen 26. 02. 1977. godine UPISUJE SE 28. 03. 2014. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Trg republike 18, lok. 4.

– BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika VUJOVIĆ M. VLADIMIR, advokatski pripravnik kod Đukić Aleksandra, advokata u Novom Sadu, sa danom 27. 03. 2014. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

5. ŽUNIĆ TIJANA (JMBG:1906986805055), diplomirani pravnik, rođena 19. 06. 1986. godine UPISUJE SE 28. 03. 2014. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Železnička 4.

– BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika ŽUNIĆ TIJANA, advokatski pripravnik kod Žunić Vitomira, advokata u Novom Sadu, sa danom 27. 03. 2014. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

6. MILIĆEVIĆ MILICA (JMBG:2212987158950), diplomirani pravnik, rođena 22. 12. 1987. godine UPISUJE SE 28. 03. 2014. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Železnička 38/1.

– BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika MILIĆEVIĆ MILICA, advokatski pripravnik kod Stanivuković Gorana, advokata u Novom Sadu, sa danom 27. 03. 2014. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

7. BEGENIŠIĆ LAZAR (JMBG:1408984800064), diplomirani pravnik, rođen 14. 08. 1984. godine UPISUJE SE 28. 03. 2014. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Indiji, Tržni centar „Sloboda” II sprat, lok. 36–37.

8. NIKOLIĆ ALEKSANDAR (JMBG:2903985800054), diplomirani pravnik, rođen 29. 03. 1985. godine UPISUJE SE 28. 03. 2014. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Vase Stajića 20b.

9. PEROVIĆ BOJAN (JMBG:2301982810806), diplomirani pravnik, rođen 23. 01. 1982. godine UPISUJE SE 28. 03. 2014. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Lovčenska 10, stan 4.

10. TOŠIĆ ZLATKO (JMBG:1512981830029), diplomirani pravnik, rođen 15. 12. 1981. godine UPISUJE SE 28. 03. 2014. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Molnar Đule 1/IV, stan 23.

11. LOJPUR SONJA (JMBG:0212985175060), diplomirani pravnik, rođena 02. 12. 1985. godine UPISUJE SE 28. 03. 2014. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Milana Simovića 4/10.

12. ŠUŠA VOJIN (JMBG:1408957302826), diplomirani pravnik, rođen 14. 08. 1957. godine UPISUJE SE 28. 03. 2014. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novim Banovcima, Naselje Banovci-Dunav, Branka Radičevića 5A.

13. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu BERETKA KLARA, rođena 10. 06. 1984. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Mihajlović Mirjane, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

14. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu CUCIĆ IVANA, rođena 08. 07. 1990. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Radović Nebojše, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

15. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu DRAJIĆ NEVENA, rođena 24. 12. 1987. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Savin Sonje, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

16. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu GLOŽANSKI LAURA, rođena 03. 07. 1986. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod mr Bjekić Zore, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

17. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu BLAGOJEVIĆ SLAĐANA, rođena 10. 09. 1990. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Korica Marine, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

18. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu ANĐELIĆ NATALIJA, rođena 19. 08. 1989. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Krstić Dragane, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

19. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu NINKOV IVONA, rođena 29. 09. 1987. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Kačar Srete, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

20. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu STANISAVLJEVIĆ NINA, rođena 08. 11. 1984. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Aleksić dr Nemanje, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

21. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu LOVAŠ STEFANI, rođena 17. 11. 1987. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Kubinjec dr Janka, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

22. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu VUKOBRAT MAŠA, rođena 29. 06. 1989. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Filipović Branislava, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

23. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu MILODANOVIĆ SANDRA, rođena 04. 10. 1990. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Jolić Koste, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

24. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu IGNJIĆ SANELA, rođena 16. 02. 1988. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Radovanović Branimira, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

25. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu MARČETA GORDANA, rođena 21. 11. 1984. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Savin Sonje, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

26. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu VLČEK NEMANJA, rođen 13. 06. 1990. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Krstić Dragane, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

27. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu ARANĐELOVIĆ ALEKSANDAR, rođen 02. 12. 1990. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Žunić Vitomira, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

28. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu VIDOVIĆ GORAN, rođen 07. 02. 1987. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Korica Marine, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

29. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu FRAJLIĆ BOJAN, rođen 10. 08. 1982. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Savin Sonje, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

30. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu KRSMANOVIĆ PREDRAG, rođen 01. 10. 1988. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Primović Gordane, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

31. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu ANDRIĆ NIKOLA, rođen 16. 12. 1986. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Krstić Dragane, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

32. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu ANDROVIĆ IVAN, rođen 04. 05. 1974. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Pečić Marka, advokata u Novom Sadu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

33. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu PRODANOV ŠOLJMOŠI ANET, rođena 28. 06. 1984. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Sekulić Snežane, advokata u Bečeju, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

34. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu POPGLIGORIN FILIP, rođen 27. 11. 1988. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Popgligorin Živojina, advokata u Srbobranu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

35. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu ADAMOVIĆ SMILJANA, rođena 14. 08. 1985. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Matić Miroslava, advokata u Subotici, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

36. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu JARAKOVIĆ VLADANA, rođena 16. 06. 1985. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Kocoljevac Slobodana, advokata u Pančevu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

37. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu MILOŠEVIĆ MILORAD, rođen 12. 04. 1963. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Kecman Dušana, advokata u Somboru, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

38. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu PIPERSKI NIKOLA, rođen 25. 12. 1985. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Piperski Miloša, advokata u Zrenjaninu, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

39. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu GAGIĆ MILANKO, rođen 03. 02. 1989. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Vinčić Zorana, advokata u Rumi, dana 28. 03. 2014. godine, u trajanju od dve godine.

40. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine OPOJEVLJIĆ JELENA, advokat u Sremskoj Mitrovici sa danom 14. 04. 2014. godine, zbog penzionisanja.

– Imenovana i nakon brisanja zadržava članstvo u Posmrtnom fondu AK Vojvodine.

– Živanović Živan, advokat u Sremskoj Mitrovici, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

41. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine NEŠIĆ ZORAN, advokat u Sremskoj Mitrovici sa danom 30. 04. 2014. godine, zbog penzionisanja.

– Imenovani i nakon brisanja zadržava članstvo u Posmrtnom fondu AK Vojvodine.

– Macanović Mirko, advokat u Sremskoj Mitrovici, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

42. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine LATINOVIĆ BRKIĆ JOVANA, advokat u Novom Sadu sa danom 08. 04. 2014. godine, zbog preseljenja advokatske kancelarije na teritoriju Advokatske komore Beograda.

43. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine POPOV BLANUŠA RENATA, advokat u Somboru sa danom 08. 03. 2014. godine, zbog penzionisanja.

– Imenovana i nakon brisanja zadržava članstvo u Posmrtnom fondu AK Vojvodine.

– Kovačević Marija, advokat u Somboru, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

44. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine DULIĆ RUŽA, advokat u Subotici sa danom 28. 03. 2014. godine, zbog penzionisanja.

45. DULIĆ RUŽA (JMBG:1207934825087), diplomirani pravnik, rođena 12. 07. 1934. godine upisuje se 08. 04. 2014. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Subotici, Trg žrtava fašizma 5.

46. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine RADOVIĆ BOJAN, advokatski pripravnik u Novom Sadu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Rakić Domazetović Mirne, advokata u Novom Sadu, sa danom 17. 03. 2014. godine.

47. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine SIMIĆ DRAGAN, advokatski pripravnik u Beloj Crkvi, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Simić Slavenka, advokata u Beloj Crkvi, sa danom 02. 04. 2014. godine.

48. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine RAPAJIĆ KOSTA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Rapajić Mirka, advokata u Novom Sadu, sa danom 24. 03. 2014. godine.

49. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine GRUJIĆ KLAUDIJA, advokatski pripravnik u Bečeju, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Zedi Valerije, advokata u Novom Sadu, sa danom 01. 04. 2014. godine.

50. UZIMA SE NA ZNANJE da PEROVIĆ MARIĆ MIRJANI, advokatu u Kikindi, privremeno prestaje pravo na bavljenje advokaturom zbog zbog porodijskog odsustva i odsustva radi nege deteta, od 12. 03. 2014. do 11. 03. 2015. godine.

– Perović Jelena, advokat u Kikindi, određuje se za privremenog zamenika.

51. UZIMA SE NA ZNANJE da BRNJICA DRAGANI, advokatu u Novom Sadu, privremeno prestaje pravo na bavljenje advokaturom zbog bolovanja, počev od 19. 03. 2014. godine.

– Kristijan Jožef, advokat u Temerinu se određuje za privremenog zamenika.

52. UZIMA SE NA ZNANJE da MIHAJLOVIĆ DEJANU, advokatu u Novom Sadu, privremeno prestaje pravo na bavljenje advokaturom zbog postavljanja na funkciju v. d. načelnika Gradske uprave za urbanizam i stambene poslove Novi Sad, počev od 06. 03. 2014. godine, dok traje ova funkcija.

– Sokić Jelena, advokat u Novom Sadu, određuje se za privremenog zamenika.

53. UZIMA SE NA ZNANJE da je BJEKIĆ ALEKSANDRA, advokat u Novom Sadu, nastavila sa radom dana 04. 03. 2014. godine, nakon što joj je privremeno prestalo pravo na bavljenje advokaturom zbog porodijskog odsustva i odsustva radi nege deteta.

– Sabo Zvonko, advokat u Novom Sadu, razrešava se dužnosti privremenog zamenika.

54. UZIMA SE NA ZNANJE da je RIKIĆ SLADANA, advokat u Novom Sadu, nastavila sa radom dana 27. 03. 2014. godine, nakon što joj je privremeno prestalo pravo na bavljenje advokaturom zbog porodijskog odsustva i odsustva radi nege deteta.

– Rikić Risto, advokat u Novom Sadu, razrešava se dužnosti privremenog zamenika.

55. UZIMA SE NA ZNANJE da je RAKOVIĆ BRANE, advokat u Novom Sadu, nastavio sa radom dana 01. 03. 2014. godine, nakon što mu je privremeno prestalo pravo na bavljenje advokaturom zbog postavljanja na funkciju v. d. načelnika Gradske uprave za urbanizam i stambene poslove Novi Sad.

– Koprić Dejan, advokat u Novom Sadu, razrešava se dužnosti privremenog zamenika.

56. UZIMA SE NA ZNANJE da je MUČALICA ANGELINA, advokat u Novom Sadu, nastavila sa radom dana 29. 03. 2014. godine, nakon što joj je privremeno prestalo pravo na bavljenje advokaturom zbog bolovanja.

– Herbez Vukica, advokat u Novom Sadu, razrešava se dužnosti privremenog zamenika.

57. UZIMA SE NA ZNANJE da su Karadarević Sanja i Karadarević Goran, advokati u Novom Sadu, osnovali „Zajedničku advokatsku kancelariju Goran Karadarević i Sanja Karadarević” sa sedištem u Novom Sadu, Radnička 12/2, počev od 17. 03. 2014. godine.

58. UZIMA SE NA ZNANJE da je Perović Mirjana, advokat u Kikindi, promenila prezime, koje sada glasi Perović Marić.

59. UZIMA SE NA ZNANJE da je Otić Jelena, advokatski pripravnik u Novom Sadu, promenila prezime, koje sada glasi Ačanski.

60. UZIMA SE NA ZNANJE da je MARIČIĆ DRAGAN, advokatski pripravnik u Novom Sadu, prekinuo advokatsko-pripravničku vežbu kod Mihajlović Dejana, advokata u Novom Sadu dana 06. 03. 2014. godine, te da istu nastavlja kod Sokić Jelene, advokata u Novom Sadu, dana 07. 03. 2014. godine.

61. UZIMA SE NA ZNANJE da je ĆULUM UNA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, prekinula advokatsko-pripravničku vežbu kod Mihajlović Dejana, advokata u Novom Sadu dana 06. 03. 2014. godine, te da istu nastavlja kod Sokić Jelene, advokata u Novom Sadu, dana 07. 03. 2014. godine.

62. UZIMA SE NA ZNANJE da je Mijić Jasmina, advokatski pripravnik u Novom Sadu, promenila prezime, koje sada glasi Subić.

63. ODOBRAVA SE zahtev Sikimić Sanje, advokatskog pripravnika u Novom Sadu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Sikimić Srdana, advokata u Novom Sadu, za produženje advokatsko-pripravničke vežbe za četvrtu godinu, zaključno sa 01. 04. 2015. godine.

64. ODOBRAVA SE zahtev Dimitrijević Bojana, advokatskog pripravnika u Zrenjaninu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Dimitrijević Miodraga, advokata u Zrenjaninu, za produženje advokatsko-pripravničke vežbe za četvrtu godinu, zaključno sa 01. 04. 2015. godine.

65. UZIMA SE NA ZNANJE da je BOBAN PETAR, advokat u Novom Sadu, preseleo svoju advokatsku kancelariju na adresu Lovćenska 10, počev od 12. 03. 2014. godine.

66. UZIMA SE NA ZNANJE da je BIORAC ZVONIMIR, advokat u Novom Sadu, preselio svoju advokatsku kancelariju na adresu Trg Republike 18, počev od 17. 03. 2014. godine.

67. UZIMA SE NA ZNANJE da je ĐURAN MILIĆ EMINA, advokat u Novom Sadu, preselio svoju advokatsku kancelariju na adresu Železnička 17, stan 10, počev od 01. 04. 2014. godine.

68. UZIMA SE NA ZNANJE da je GOJKOVIĆ ALEKSANDRA, advokat u Novom Sadu, preselila svoju advokatsku kancelariju na adresu Miroslava Antića 5, počev od 01. 04. 2014. godine.

Upravni odbor

Уређивачки одбор *Гласника* моли сараднике да текстове за објављивање достављају уз уважавање следећих сугестија:

- примерак рада доставити одштампан и потписан;
- по могућности, доставити рад и електронском поштом (*panonija@eunet.rs*) или на дискети;
- фусноте писати у дну одговарајуће странице;
- у библиографским подацима за књиге уз уобичајене податке обавезно навести и издавача;
- уз чланке доставити резиме и кључне речи;
- пожељно је доставити и превод резимеа на енглески, немачки или француски језик.

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Излази 12 пута годишње
у месечним свескама.

Оснивач, власник и издавач: Адвокатска комора Војводине.
Годишња претплата: за земљу 10.000,00 дин.,
за иностранство 110 евра.
(Текући рачун број 340-1482-43 са назнаком „за Гласник“)

Овај број је закључен 12. априла 2014. године.

Тираж: 2.000 примерака

Према мишљењу Секретаријата за информације
Републике Србије бр. 413-01-412/91-01
од 11. априла 1991. године на ову публикацију плаћа се
основни порез на промет по Тарифном броју 8. став 1. тачка 1.
алинеја 10. Тарифе основног пореза на промет.

Компјутерски слог: *Тајјана Божић*, Нови Сад

Штампа: OFFSET PRINT, Нови Сад
2014.